

4

21

ΧΩΡΟΣ και ΧΡΟΝΟΣ

της επιθυμίας και της
αναγκής • της φαντασίας και
της πραγματικότητας

Λίγα λόγια από την ομάδα έκδοσης

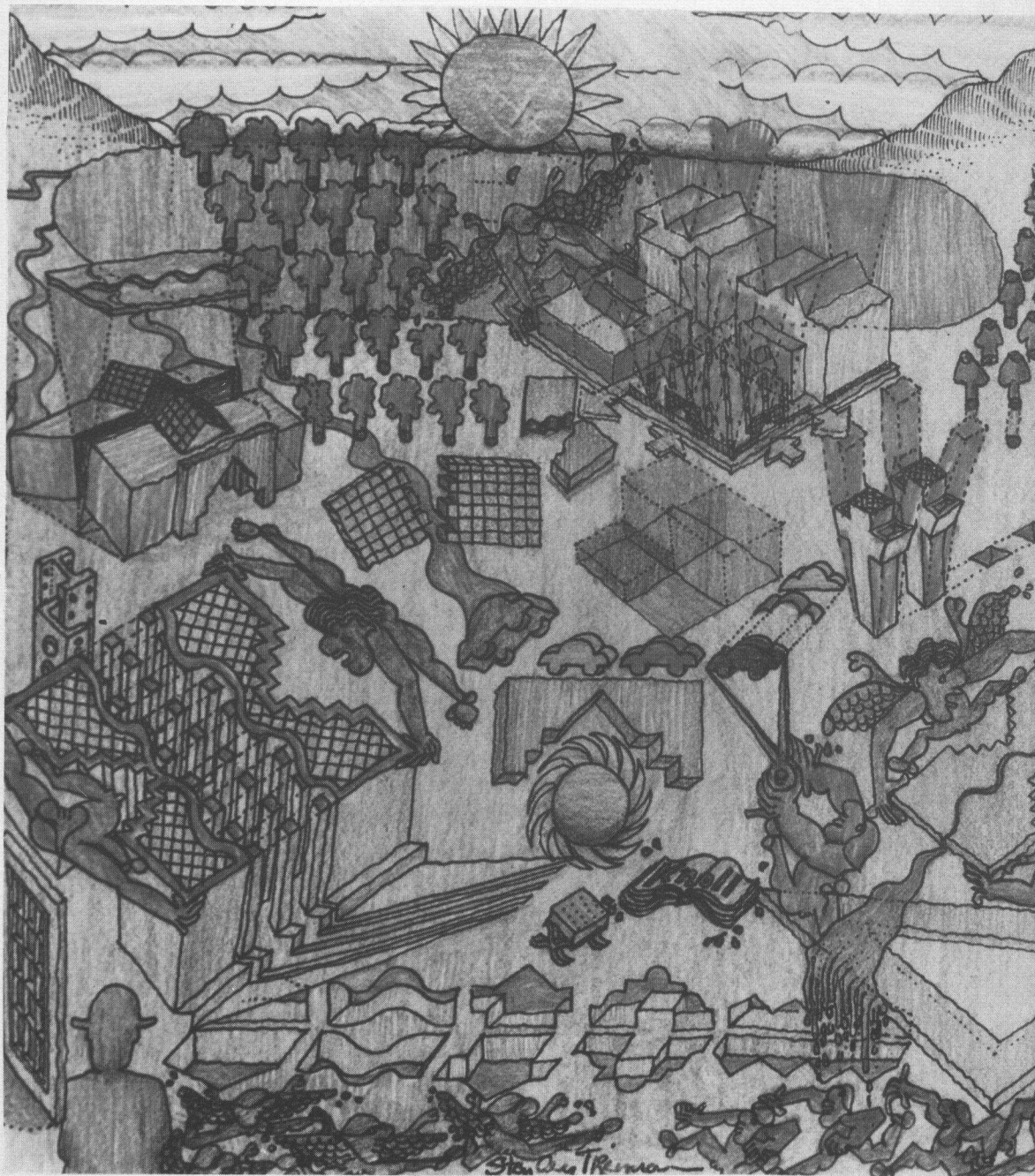
Από τη μια πλευρά βρίσκεται ο άνθρωπος και από την άλλη ο κόσμος, το “είναι”, το βιωμένο και το αβίωτο άλλο. Μεταξύ τους η κοινωνική πραγματικότητα, τα ανθρώπινα σύνολα, που διαφθείρουν και διαστρεβλώνουν, με την μορφή που έχουν την ουσία της ανθρώπινης ζωής και της θέσης της μέσα στον κόσμο. Και ενώ ο κόσμος που μας περιβάλλει σε όλες τις άπειρες εκδηλώσεις του είναι ελευθεριακός και συμβιωτικός ο κοινωνικός κόσμος που έχει δημιουργήσει ο άνθρωπος είναι ολοκληρωτικά εξουσιαστικός, μια παγίδα που έχει φυλακίσει τους ρυθμούς, τους παλμούς των ανθρώπινων υπάρξεων, καταδικάζοντάς τις στην βίωση μια εφιαλτικής και παράλογης ζωής.

Η κυρίαρχη αυτή διαφορά μεταξύ του φυσικού κόσμου και των ανθρώπινων κοινωνιών είναι πιστεύουμε η μόνη που μπορεί να δημιουργήσει γύρω της ένα ΛΟΓΟ πραγματικό και ανθρώπινο..., ένα δηλαδή ελευθεριακό και αντι-εξουσιαστικό λόγο. Και αυτό γιατί είναι εκτός των άλλων μια ανεξάντλητη πηγή γνώσης για την κατεύθυνση που θα πρέπει να πάρουν οι ανθρώπινες κοινωνίες. Και λέμε κατεύθυνση γιατί πιστεύουμε πως η πορεία του ανθρώπου είχε σίγουρα μια αρχή αλλά δεν μπορεί και δεν πρέπει να έχει ποτέ ένα ουτοπικό τέλος, μια κοινωνία ονειρική αν θέλουμε να μιλήσουμε ελευθεριακά και με όρους της φύσης, του όλου, των επιθυμιών και των αναγκών μας. Γιατί τελικά όπως ο χωρόχρονος του σύμπαντος είναι σχετικός και απροσδιόριστος, έτσι και ο χωρόχρονος των ανθρώπινων κοινωνιών, κατά συνέπεια και των ανθρώπων είναι ατέλειωτος χωρίς σταθερές περιγραφές και όρια.

Ο ελευθεριακός ΛΟΓΟΣ σε σύγκρουση με την εξουσία και την ιεραρχία είναι ο μόνος κυρίαρχος ανταγωνισμός που υπήρχε και θα υπάρχει στις ανθρώπινες κοινωνίες. Και είναι ο ΛΟΓΟΣ που θα προτείνεται από το έντυπο αυτό γιατί είναι ο μόνος που έχει τη δυναμική να εκφράζεται παντού, μέσα σε κάθε κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική ανθρώπινη δραστηριότητα. Είναι ο μόνος που έχει προοπτική για την ύπαρξη.

Ο ΧΩΡΟΣ και ΧΡΟΝΟΣ εκδίδεται από ομάδα όποτε μπορεί.
Στο τεύχος αυτό συνεργάστηκαν: Αλέξανδρος Μηλιωρίδης,
Μ.Θ, Γεώργιος Ματθαίου, Τ.Μ, Σοφία Παπαγεωργίου, Χ.
Φορντίδης.Υπεύθυνος της έκδοσης: Αλέξανδρος Μηλιωρίδης.
Για επικοινωνία και συνεργασία: Τ.Θ 3646, 102 10 Αθήνα.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1990

ΒΙΑ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

«...Σήμερα αντί να θεμελιώνει κανείς την ζωή του στην κυριαρχία του, δοκιμάζει να θεμελιώσει την κυριαρχία του στην ζωή των άλλων...»

RAOYL VANEIGEN

Ο άνθρωπος είναι απο τη φύση του βίαιος ή γίνεται; Έχει δηλ. από τη στιγμή της γέννησής του μια βίαιη προσωπικότητα που στη συνέχεια με την κοινωνική του ένταξη αυτή διαμορφώνεται ανάλογα; Η αποκτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του με την είσοδό του στον κόσμο, με τις επιδράσεις που αυτός ασκεί πάνω του;

Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά είναι σχεδόν γνωστή. Θα λέγαμε ότι το άτομο έχει μια φυσική δύναμη μέσα του, μία επιθετικότητα, αποτέλεσμα των αναγκών του για επιβίωση. Μιά βία ουσιαστικά που όμως μπορεί να τη διαχειρίζεται ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες ζει και ανάλογα να την εκφράζει και να την ασκεί. Αυτά βέβαια σημαίνουν, για να μην υπάρξει κάποιο ίχνος παρεξήγησης, ότι ο άνθρωπος δεν είναι ούτε καλός ούτε κακός. Απλά σαν μία από τις πλευρές του κόσμου εμπεριέχει μέσα του την βία όπως κάθε άλλο πλάσμα.

Ο κόσμος μας όμως είναι βίαιος όχι γιατί τον ζούν όντα με βίαια χαρακτηριστικά αλλά γιατί μέσα στην πορεία του και για διάφορους λόγους επέλεξε τη δύναμη της βίας και της εξουσίας για να επιζήσει. Ετσι η βία έδωσε τη δύναμη για να σχηματίσει τις εξουσιαστικές δομές των κοινωνιών του, έδωσε υπόσταση για τις θεσμοθετημένες και νόμιμες σε κάθε εποχή εξουσίες του. Ενσωματώθηκε παντού και έγινε η ουσία των πάντων, παίρνοντας τις ποιο ποικίλες και απροσδόκητες μορφές. Κάτω απο την προστασία και τη διαχείριση της εξουσίας χρησιμοποίησε τον άνθρωπο με κάθε υπαρκτό τρόπο, προσπαθώντας να εξουδετερώσει την έμφυτη βία του, στρέφοντας εναντίον του κάθε δύναμη που θα μπορούσε να τον εκμεταλλευτεί.

Ετσι οι κατά καιρούς κυρίαρχοι του ανθρώπου χρησιμοποίησαν τη βία για να κυριαρχήσουν και οι κυριαρχούμενοι όποτε οι συνθήκες το ευνοούσαν, ανέδυναν την πλευρά της ανατροπής, της βίας ουσιαστικά, υπερέβαιναν τα στερεότυπα της εξουσίας και τολμούσαν.

Μπορούμε να πούμε λοιπόν πως οι γενεσιουργές αιτίες, που ενεργοποι-

ούν κατά καιρούς την ανθρώπινη βία βρίσκονται μέσα στο χαρακτήρα της εκάστοτε κοινωνίας και μπορούν να εντοπισθούν σε γενικές γραμμές στους παρακάτω λόγους:

- Στο άγχος, στην αγωνία, στα αδιέξοδα από τη βίωση της πραγματικότητας.
- Στην κάθε προσβολή του εγώ.¹
- Στην επιθυμία αναγνώρισης του εαυτού.
- Σε κάθε αίσθημα ταπείνωσης, αποτέλεσμα της διαπίστωσης ότι το άτομο είναι αντικείμενο.²
- Στην εμπορευματοποίηση της βίας, που με το θέαμα που προσφέρει προκαλεί για μίμηση.

Και ο σύγχρονος άνθρωπος περικλείει μέσα του όλες αυτές τις αιτίες, έχει σε κάθε στιγμή της ζωής του αμέτρητους λόγους για να γίνει βίαιος. Συνήθως όμως δεν το κάνει. Η βία που ασκείται πάνω του έχει αποκτήσει αξία, έχει γίνει θέαμα, κέρδος, απόλαυση. Έχει περίτεχνα εισχωρήσει με την κάλυψη της εξουσίας μέσα σε κάθε ανθρώπινο λεπτό του, τεμαχίζοντας την ψυχή και το σώμα του, κάνοντάς τον βίαιο κατ'εντολή και υπάκουο μέχρι ηλιθιότητας στις κυρίαρχες εντολές και αξίες.

Τα αποτελέσματα αυτής της βίας είναι η απόσυρση, το αποτράβηγμα μέσα στον ατομικό χώρο, μέσα στο εγώ. Είναι ο ατομισμός, ο μιμητισμός, είναι η αποστροφή της κοινωνικής βίας μέσα από τη λατρεία της μακρινής, είναι η ηδονή της θεαματικής βίας και του δημοσιοποιημένου θανάτου. Είναι τελικά ο φόβος και η ισοπέδωση που παράγουν την εξουσία και την αναπαράγουν τα αναρίθμητα θύματα της αβίωτης καθημερινότητας.

Η βία είναι πολιτική, κοινωνική, αισθητική, οικολογική και καθημερινή. Και είναι θεσμοθετημένη, νόμιμη, κυρίαρχη. Ο άνθρωπος, ο μικρός άνθρωπος του καθημερινού βίου, υπομένει και υποφέρει αυτή τη νομιμότητα που η εξουσία του επιβάλλει. Παραχωρεί στη βία της την ύπαρξή του και παίρνει για αντάλλαγμα τη ρουτίνα, τη χωρίς γεύση ημερήσια ζωή του.

Περιχαρακωμένος στον ατομικό του χώρο, κυρίαρχος του περιγυρού του, ασκώντας τη δικιά του βία, ανεστραμμένο είδωλο της πανταχού ευρισκόμενης βίας, αυτοβιάζεται για να αποκτήσει τη θεαματική βία, την εμπορευματική, την ηδονιστική, μέσα από αντικείμενα που τον παροτρύνουν να τα αποκτήσει. Μια επιβολή που γίνεται μέσα από μια έντεχνη και μεθοδευμένη στέρηση - εξάρτηση, με μια συνεχή κατασκευή ανεκπλήρωτων επιθυμιών και αναγκών. Και ο αυτοβιασμός αυτός σημαίνει τη μεταβίβαση της κυρίαρχης βίας μέσα στο δικό του περίγυρο, της οικογένειάς του, της δουλειάς και του ελεύθερου χρόνου του.

1. Froude: "που συνιστά μια αποστέρηση που μπορεί να γίνει γενεσιουργός αιτία εκδήλωσης βίας"

2. Raoul Vancigen

Από τις κορυφές των εξουσιών της κατανάλωσης, των κατασκευασμένων ιδεολογιών, του γενικευμένου ελέγχου, η βία ματαφέρεται σε όλο το χωρό-χρονο του ανθρώπου, απειλεί και τιμωρεί, προκαλεί και ζητά με χαμόγελο, εισχωρώντας μέχρι τα πιο κρυμμένα ψυχικά μόρια των τσαλαπατημένων ανθρώπων, μεταμορφώνοντάς τους σε ανθρωπο-ρόλους με φενακισμένο το εσωτερικό τους. Σε ζόμπι δηλ., που κινούνται μέσα σε ένα νεκροταφείο πεθαμένων ιδεών και οραμάτων, που επιθυμούν ανάγκες μιας χρήσης και κυριαρχούνται από ανάγκες για επιθυμίες επίσης μιας χρήσης.

Η βία της καταπίεσης, της εκμετάλλευσης, του ελέγχου, έχει μεταλλαχθεί σε πλήθος λογικά μοιρασμένα κτυπήματα από καρφίτσα,¹ που έχουν σαν σκοπό να ελέγχουν τις ανθρώπινες εκδηλώσεις βίας, το μόνο που το κοινωνικό σύστημα φοβάται πραγματικά. Όμως αυτό ακριβώς το γεγονός, της μείωσης δηλ. της έντασης της βίας και της αύξησης αντίστοιχα του αριθμού των κτυπημάτων της, επέφερε στους ανθρώπους συνθήκες συσσωρευμένης αγανάκτησης και ανάλογης επιθυμίας για αντίσταση.

Όσο και αν ο άνθρωπος εκφυλίζεται από την πανταχού ευρισκόμενη βία, μέσα στο εγώ του, βαθιά μέσα στην ψυχή του, κρύβει τη δύναμη που μπορεί να ανατρέψει, κρύβει τη βία που μπορεί να υπερβεί θρυμματίζοντας τον άνθρωπο της καθημερινότητας, αυτό το αφύσικο ον με ~~ε~~ χωρίς όρους καθημερινές του συμβάσεις. Οι αιτίες που εκθέσαμε πιο πάνω υποκινούν στους ανθρώπους ακριβώς αυτή τη διάθεση.

Πάντως είναι σίγουρο πως αφού ο άνθρωπος θα διακατέχεται πάντα από υπαρξιακές αγωνίες, αδιέξοδα και αναπάντητα ερωτήματα, απο την καταλυτική παρουσία του θανάτου ειδικότερα, θα είναι βίαιος, με την έννοια πως σαν μέρος και αυτός του κόσμου, του σύμπαντος, της καθολικής ύλης και πνεύματος, θα ενεργεί όπως ακριβώς το “Είναι” που τον περιβάλλει: Βίαια και φυσικά, που αυτό βέβαια σημαίνει με όρους ανθρώπινους, να ζει συμβιωτικά με τους ομοίους του, με ένταση και αρμονία, με πραότητα και αταξία.

Σαν κοινωνικό ον θα πρέπει δηλ. αυτή τη βίαιη φύση του να την μετουσιώνει σε δημιουργία, σε ελευθεριακή συνύπαρξη, ακόμη και απόλαυση της βίας για όποιον την επιθυμεί. Μπορεί όμως στις υπάρχουσες συνθήκες να γίνουν αυτά; Η άποψή μας είναι φυσικά πως όχι. Η μετατροπή της ανθρώπινης βίας σήμερα σε κάτι άλλο, είναι άλλη μια όψη της κατεστημένης βίας. Είναι η μεταλλαγμένη βία των πάσης φύσεως εξουσιών της σημερινής πραγματικότητας.

Σήμερα ο άνθρωπος είναι αντι-βίαιος γιατί έτσι τον θέλει η θεσμοθετημένη βία. Είναι βίαιος γιατί έτσι τον θέλει η θεσμοθετημένη αντιβία, η άλλη δηλ. πλευρά της βίας της εξουσίας.

Μ.Θ

1. Raoul Vaneigen

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Είναι βέβαια ολοφάνερο πως η κοινωνία μας είναι εξουσιαστική. Σε όλες δηλ. τις εκφράσεις της οι διάφορες σχέσεις εξουσίας την διαπερνούν προς όλες τις διευθύνσεις και τους χρόνους της, δημιουργώντας ένα πολύπλοκο πλέγμα εξουσιών που επιδρούν με μια τεράστια, ποικιλία μορφών, τεχνικών και ρόλων στους ανθρώπους. Η ποικιλία, η έκταση, οι διακλαδώσεις των σχέσεων αυτών έχουν δημιουργήσει ένα δίκτυο διαβαθμίσεων, όπου κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα και συμπεριφορά υπάγονται μέσα σ'ένα εξουσιαστικό πλαίσιο, μέσα σε κάποιο πεδίο που παράγει κάποια εξουσία.

Αυτές οι σχέσεις θα λέγαμε πως μπορούν να διαχωριστούν ανάλογα με το βαθμό κυριαρχίας που ασκούν σε πειθαρχικές και σε υπαγωγής. Συγκεκριμένα:

Πειθαρχικές είναι εκείνες όπου το αποτέλεσμα της εξουσίας είναι η κυριαρχία, ο εξουσιασμός. Που εκφράζονται μέσα απο ένα μεγάλο φάσμα διαβαθμισμένης βίας που παίρνει τη μορφή του αυταρχισμού, της άρνησης, της στέρησης, της εξάρτησης, της καταστολής, της με τον οποιονδήποτε τρόπο εκμετάλλευσης γενικότερα. Τέτοιες σχέσεις συναντιώνται παντού, είναι αυτές της καθημερινότητας μεταξύ των ανθρώπων, σαν γονέων, καταναλωτών, εργαζόμενων. Είναι αυτές του δημόσιου βίου, του πολιτικού, του οικονομικού, του πολιτισμικού, είναι οι σχέσεις εξουσίας μεταξύ των ανθρώπων και των πραγμάτων, των ανθρώπων και του θεάματος, των ανθρώπων και της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Υπαγωγικές είναι εκείνες οι σχέσεις που βοηθούν τους ανθρώπους να κάνουν πράγματα που αλλιώς δεν θα μπορούσαν να κάνουν, που τους δίνει ικανότητες και δυνατότητες που μόνοι τους δεν θα μπορούσαν να έχουν. Οι σχέσεις αυτές προϋποθέτουν μια ορισμένη κατανόηση που πρέπει να έχουν οι άνθρωποι, μια συναινετική διάθεση, μια κοινή συμφωνία. Τέτοιες συμπεριφορές έχουν μια διάθεση υπαγωγής, αναφοράς σε κάποιον ή σε κάποιους που θα συντονίζουν ή θα διευθύνουν ή ακόμη υπακοής σε πλειοψηφικές διαδικασίες κ.λ.π.

Σε όλες αυτές τις σχέσεις η κυριαρχία δεν είναι εμφανής, δεν μπορούμε να πούμε ότι δημιουργεί εξουσιαστικά πεδία όπως σε αυτές του πειθαρχι-

κού τύπου, θα λέγαμε όμως ότι υπάρχει και σ'αυτές σε κάποιο βαθμό διαβαθμισμένη κυριαρχία που παράγει εξουσιασμό.

Και αυτές συναντιώνται παντού. Βρίσκονται εκεί όπου οι άνθρωποι αποφασίζουν συναινετικά είτε πλειοψηφικά, βρίσκονται σε κάθε μετάδοση γνώσης μεταξύ των ανθρώπων, σε κάθε ανάγκη για διεύθυνση, συντονισμό, σε κάθε εσωτερική εξουσία: του υπερεγώ, της συνείδησης, των ορμών, των ενστίκτων κ.λ.π., σε κάθε κοινή ανάγκη, κοινωνική υποχρέωση, μέριμνα.

Μπορούμε γενικά να πούμε πως οι σχέσεις εξουσίας με όρους κυριαρχίας δεν έχουν ουσιαστικές διαφορές μεταξύ τους και αυτό γιατί κάθε μια από αυτές παράγει και μια διαβάθμιση της κυριαρχίας που άλλοτε είναι ολοκληρωτική άλλοτε ήπια και σχεδόν ανύπαρκτη, εξανθρωπισμένη, ορθολογική θα λέγαμε.

Όμως αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι πως η κυριαρχία χρησιμοποιώντας διάφορες τεχνικές κρύβεται πολλές φορές μέσα σε σχήματα που έχουν για τους ανθρώπους ιδιαίτερα ευχάριστη σημασία και χρήση. Και έχοντας οι εξουσιαστικές σχέσεις κατορθώσει να χειρίζονται ένα μεγάλο φάσμα διαβαθμισμένων κυριαρχιών, εμφανίζοντας τις περισσότερες απ' αυτές σαν απαραίτητες, ηθικές, απολαυστικές, διασκεδαστικές, μπόρεσαν να εξουσιάζουν τον άνθρωπο σε όλες τις πιθανές του απολαύσεις.

Πάντως πέρα από τις μορφές τους η πραγματικότητα είναι πως στο σήμερα γίνονται όλο και πιο δυσδιάκριτες η μορφολογία και οι τεχνικές τους, οι μορφές της κυριαρχίας των και η "κοινωνική" τους έκφραση.

Ας προσπαθήσουμε όμως να προσδιορίσουμε το τι είναι μια σχέση εξουσίας. Οποσδήποτε είναι μια σχέση που δημιουργείται μεταξύ των ανθρώπων αλλά και μεταξύ ανθρώπων απο τη μια πλευρά και πραγμάτων, σχηματισμών, οικονομικών, πολιτικών κ.λ.π., ιδεών, σκοπών, αξιών απο την άλλη. Σε όλες αυτές τις εκφάνσεις, ο σκοπός της είναι να παράγει και να ασκήσει κυριαρχία κάποιας μορφής, που είναι και η κινητήρια δύναμή της. Όπως είπαμε πιο πάνω δεν μπορεί να υπάρχει σχέση εξουσίας χωρίς κυριαρχία, επομένως η διαχείρισή της με κάποιο τρόπο δημιουργεί και κάνει να λειτουργεί η σχέση εξουσίας.

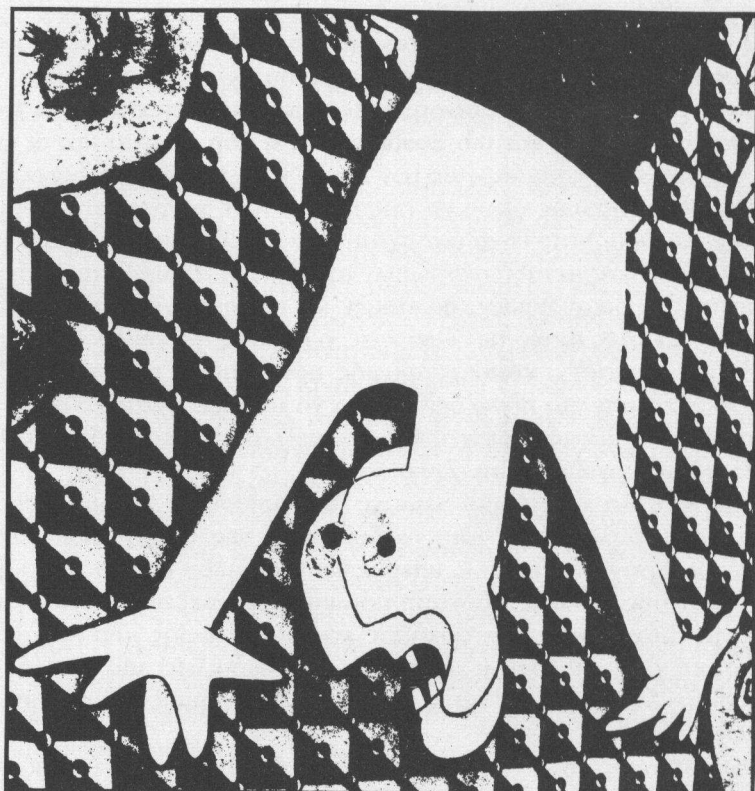
Κατά τα άλλα θα μπορούσαμε να την ορίσουμε σαν μια ασύμμετρη σχέση, όπου δηλ. το ένα από τα δύο μέρη της « που μπορεί να είναι άνθρωποι, πράγματα κ.λ.π.», υπερισχύει του άλλου στον συσχετισμό των δυνάμεών τους. Βέβαια η δύναμη που υπερισχύει εξειδικεύεται σαν η δυνατότητα διαχείρισης και άσκησης κάποιας μορφής κυριαρχίας. Είναι ουσιαστικά δηλ. μια σχέση ιεραρχίας που περικλείει μια μονοσήμαντη, μονόδρομη διεύθυνση ως προς τη δυνατότητα λήψης και άσκησης αποφάσεων.

Βέβαια πρέπει να διευκρινιστεί πως οι δυνάμεις που συγκροτούν τις σχέσεις εξουσίας είναι εκείνα τα φανταστικά και πραγματικά σχήματα του

εσωτερικού ανθρώπινου κόσμου αλλά και αυτού του εξωτερικού, που τα χρησιμοποιεί η κοινωνία για την εδραίωση της ύπαρξής της. Είναι δηλ. οι αξίες και οι αρχές, οι επιθυμίες και τα ιδεώδη, τα ήθη και η ηθική, η σε όλα κυρίαρχη ιδεολογία γενικότερα, που τα χρησιμοποιεί σαν κύρια και μοναδικά στοιχεία για την κατασκευή των εξουσιαστικών σχέσεων, για την “ασυμμετρία” στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και της κοινωνίας, μεταξύ των επιθυμιών και των αναγκών της ύπαρξης.

Τελικά αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί είναι πως οι εξουσιαστικές σχέσεις παράγουν εξουσία που αποκτά πεδία κυριαρχίας, που γίνεται δηλ. η διαχείριση κάποιας μορφής βίας, ανάλογα με τις ανάγκες διατήρησης του κοινωνικού συστήματος και των διαχειριστών του. Που αυτό δείχνει εντέλει, το πόσο περίπλοκη είναι η δομή της εξουσίας, το πόσο τεράστιες είναι οι δυνατότητές της, την πόση ευχέρεια έχει να διαχειρίζεται με κομπόζη αλλά και με βαρβαρότητα κάθε διαβάθμιση της κυριαρχίας, διαχειριζόμενη τις επιθυμίες και τις ανάγκες όλων και των εξουσιαστών και των εξουσιαζόμενων.

T.M.

ΕΝΑ ΑΝΟΙΚΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Η ουτοπία εξεταζόμενη μέσα στην οπτική ενός κριτικού αντι-εξουσιαστικού λόγου που γνωρίζει να διατηρεί την ικανότητα να μην στιγματίζει a priori όλα όσα δεν είναι σαν αυτόν.

Η ουτοπία γεννιέται στην εποχή της αναγέννησης, όχι πιο πριν, και δεν μπορούμε να πούμε πως η “δημοκρατία” του Πλάτωνα μπορεί να μπει στην κατηγορία της ουτοπίας, όπως δεν μπορεί να μπει για παράδειγμα ο εβραϊκός μεσσιανισμός. Έτσι λοιπόν η ουτοπία γεννιέται στην αναγέννηση γιατί μέχρι τότε στην ανθρώπινη σκέψη κυριαρχεί ο θεοκεντρισμός και μόνο με την αναγέννηση κατορθώνει να γίνει κυρίαρχος ο ανθρωποκεντρισμός.

Πράγματι στα αρχαία χρόνια η λειτουργία που τώρα εκτελεί η ουτοπία γινόταν μέσα από το μύθο. Ο χριστιανισμός δεν είναι πια ο μύθος αλλά η εσχατολογία, δηλ. η ιδέα πως η ανθρώπινη ιστορία έχει ένα τέλος που χαρακτηρίζεται από τον ερχομό του μεσσία, από το βασιλιά των ουρανών όπως ισχυρίζεται. Κατ’ αυτόν η ιστορική πορεία είναι πρακτικά μια παραβολή αφού πρέπει να δικαίωσε αυτή την μεσσιανική ιδέα, αυτό το γεγονός που πρέπει να επέλθει και που θα πρέπει να κλείσει την ίδια την ιστορική πορεία. Και ακόμη είμαστε μέσα σ’ αυτήν την θεοκεντρική κουλτούρα που βάζει τον θεό στο κέντρο του σύμπαντος.

Απεναντίας η αναγέννηση, όπως γνωρίζουμε, πραγματοποίησε μια ριζοσπαστική επανάσταση που πέρασε από τον θεοκεντρισμό στον ανθρωποκεντρισμό, εκτοπίζοντας από το κέντρο του κόσμου τον θεό και βάζοντας στην θέση του τον άνθρωπο. Δεν υπάρχει πια η ιδέα της σωτηρίας μέσα από τον ερχομό του θεού και του τέλους έτσι της ιστορίας - ή δια μέσου μιας επιστροφής στις ρίζες «μύθος» - αλλά υπάρχει τώρα η ιδέα της ιστορίας σαν γραμμική απεριόριστη πορεία και πρόοδος. Είναι αυτή ακριβώς η ιδέα η βάση της πορείας που θα διαπεράσει όλο τον 18ο και 19ο αιώνα.

Αυτό είναι το σπουδαίο που πρέπει να σημειώσουμε και να συζητήσουμε. Γι’ αυτό πρέπει να δούμε εάν υπάρχει μια συνέχεια μεταξύ του μύθου, της εσχατολογίας και της ουτοπίας, ή υπάρχει μια διακοπή, μια ασυνέχεια.

Εγώ υποστηρίζω ότι υπάρχει μια διακοπή με την έννοια πως αυτή επέρχεται ακριβώς μεταξύ των δυο πρώτων σταδίων - του μύθου και εσχατολογίας - και της ουτοπίας με την δικιά της ιδέα της ιστορίας σαν μιας απεριόριστης πορείας δηλαδή. Τι σημαίνει στη πραγματικότητα το τελευταίο αυτό; Πορεία απεριόριστη σημαίνει ότι δεν υπάρχει πια στην ανθρώπινη κουλτούρα μια μοναδική ιδέα για την ιστορία αλλά υπάρχει ο πλουραλισμός στη γνώση και τη σχεδιοποίηση του μέλλοντος που δεν ήταν δυνατόν να γίνουν μέχρι τότε γιατί υπήρχε μόνο ένα δυνατό μέλλον. Γεννιέται λοιπόν η ουτοπία σαν σχέδιο, σαν ικανότητα σκέψης του μέλλοντος, όχι σαν ένα μέλλον που είναι πεπερασμένο μέσα στο παρόν αλλά σαν ένα μέλλον που είναι το αποτέλεσμα μιας λογικής σχεδίασης.

Η ερώτηση που αναδύεται είναι αν πράγματι συνέβη η διακοπή μεταξύ της ουτοπίας και της προγενέστερης εσχατολογίας και μύθου. Τα στοιχεία για να αποδειχθεί η διακοπή αυτή υπάρχουν αλλά κάποιοι άλλοι μελετητές σκέπτονται διαφορετικά και υποστηρίζουν πως ο μύθος όπως και η εσχατολογία και η ουτοπία προέρχονται από μια ίδια αίσθηση, δηλ. από την ηθική αγανάκτηση για τὸ παρόν. Γι' αυτό απ' αυτήν την οπτική γωνία δεν έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η σκέψη μιας ιστορίας με διαφορετικό τρόπο, αλλά έχουν απεναντίας ενδιαφέρον οι ηθικές κοινές ρίζες, η κοινή δυσαρέσκεια για το παρόν, μια κοινή ηθική ένταση και μια κοινή "θρησκευτική" σκέψη. Δεν υπάρχει ελπίδα - είχε πει ο Block - χωρίς πίστη και φυσικά η ουτοπία όπως και να την σκέπτεται ο καθένας είναι ένα όνειρο της ελπίδας.

Από τον Marx στον Stalin.

Για να δούμε όμως πώς είναι δυνατόν να φανταστούμε ένα "θρησκευτικό" όραμα της ουτοπίας και μ' αυτό το τρόπο μια συνέχεια - που εγώ υποστηρίζω ότι δεν υπάρχει και στην συνέχεια θα εξηγήσω γιατί - μεταξύ εσχατολογίας και ουτοπίας. Μπορούμε να σκεφθούμε για παράδειγμα έναν μεγάλο ουτοπιστή όπως ο Marx. Γιατί ο Marx είναι ένας ουτοπιστής; Γιατί είναι ένας Χεγκελιανός. Και γιατί είναι ένας Χεγκελιανός; Γιατί θέλει να βρει τον θεό μέσα στην ιστορία. Πράγματι, ενώ ο ουτοπιστής μέχρι τον διαφωτισμό κατασκευάζει ένα ανθρωπιστικό μοντέλο που αναφέρεται σ' ένα εννοιολογικό πλαίσιο "ατομικιστικό", με τον Marx - και έτσι με όλο το ρεύμα του ιστορικισμού που διαπερνά τον 18ο αιώνα και κτυπά βαθιά εδώ κι εκεί ακόμη και την αντι-εξουσιαστική σκέψη, έχουμε την απόπειρα να βρεθεί η αυθεντικότητα της ύπαρξης, δηλ. του θεού, μέσα στην ιστορική πορεία. Δηλ. έχουμε την θεοποίηση του ιστορικού προτοσές από την στιγμή που ο κομμουνισμός «ο Marx των οικονομικό-φιλοσοφικών χειρογράφων του 1844 » είναι το λυμένο αίνιγμα της ιστορίας. Αυτό σημαίνει

ότι το τέλος της ανθρώπινης πορείας, δηλ. ο κομμουνισμός μας λέει τα πάντα για την ανθρώπινη ιστορία, είναι εκείνος που μας λέει το τι είναι η ανθρώπινη φύση. Ετσι έχουμε την απολυτότητα της ιστορίας γιατί υπάρχει μια μοναδική ιστορία που μας φέρνει σ'ένα μοναδικό τέλος, δηλ. τον κομμουνισμό. Και εδώ είμαστε σ'έναν χώρο τελείως ουτοπιστικό αλλά επίσης και υλιστικό. Είναι η μήτρα αυτή που μας φέρνει στα γκούλακ του Stalin, γιατί η αλήθεια είναι μόνο μία, και όποιος δεν τη δέχεται λαθεύει και επομένως στέλνεται στο τρελλοκομείο ή στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως.

Γυρνάμε τώρα ένα βήμα πίσω για να δούμε τι σημαίνει αυτή η ίδια η ουτοπία. Είπαμε πως αυτή δεν μπορεί παρά να είναι ένα λογικό, ένα ορθολογικό σχέδιο -και υπογραμμίζω αυτούς τους χαρακτηρισμούς - γιατί κάθε μελετητής που εκτέθηκε στην ουτοπική σκέψη κατασκεύασε ένα σχέδιο λογικό. Αυτό δεν σημαίνει πως η ουτοπία είναι η θεωρητικοποίηση της ορθολογικότητας ή η εμφατικότητα του ορθολογισμού αλλά σημαίνει πως οποιοδήποτε ουτοπικό σχέδιο δεν μπορεί παρά να σκεφθεί με ορθολογικό τρόπο. Αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον γιατί σημαίνει επίσης -και έτσι επανερχόμαστε στον υπονομευτικό χώρο της αξίας της ουτοπίας - ότι αυτό συλλαμβάνει ένα ορθολογικό σχέδιο του μέλλοντος, το διατηρεί σαν να είναι η μια και μοναδική πίστη, δηλ. προυποθέτει πως μπορεί να υποθέσει το μέλλον με ένα σχέδιο, αρχίζοντας απ' το γεγονός ότι βρίσκεται στο χώρο μιας λογικής που δεν μπορεί αλλά και δεν θέλει να γνωρίζει την διαίρεσή της σε περισσότερες άλλες.

Αυτό το ορθολογικό σχέδιο που ήταν ο αγωγός για όλες τις ουτοπίες, το κοινό στοιχείο της πρόθεσης, σημαίνει με τη σειρά του κάτι άλλο, σημαίνει δηλ. ότι ένας ουτοπιστής δεν μπορεί παρά να έχει μια ιδέα "δυνατή" για τον άνθρωπο και αυτή η "δυνατή" ιδέα σημαίνει ένα στοίχημα για τον άνθρωπο, σημαίνει να το πούμε ακόμη μια φορά ότι ο "αληθινός" άνθρωπος είναι εκείνος που σκέπτεται, που ο νους του δεν μπορεί παρά έτσι να σκεφθεί.

Η κρίση της λογικής.

Η παραπάνω συζήτηση είναι σήμερα σε βαθιά κρίση γιατί υπάρχει η κρίση της λογικής με αποτέλεσμα να μην υπάρχει πια ουτοπική παραγωγή. Αλλά φαίνεται πως είναι μια κρίση η οποία αρχίζει να εμφανίζεται κατά το τέλος του 18ου αιώνα, όταν αρχίζει να συζητιέται η ιδέα της προόδου, η ιδέα της γραμμικής ανάπτυξης της ιστορίας. Μια περαιτέρω ισχύ, στην κρίση της λογικής δόθηκε από την σύγκρουση - υπογραμμισμένη απο τον Max Weber στις αρχές του 19ου αιώνα - μεταξύ της συνείδησης του παρόντος και της αντίστοιχης συνείδησης του μέλλοντος, δηλ.

μεταξύ της ηθικής της υπευθυνότητας και της ηθικής της πεποίθησης. Είναι μια δραματική σύγκρουση άλυτη και γιατί εκτός των άλλων δεν είναι ποτέ δυνατόν να γίνει απόλυτα η ένωση μεταξύ της ηθικής της υπευθυνότητας και της ηθικής της πεποίθησης.

Όλα αυτά τι σημαίνουν; Μιλώντας για την κρίση της λογικής είμαστε πάντα στο εσωτερικό - και γι' αυτό υποστηρίζω ότι δεν υπάρχει κρίση της λογικής - αυτής της διαίρεσης που ήδη έχει αναφέρει ο Kant μεταξύ της λογικής και της νόησης, δηλ. μεταξύ της λογικής που καθιστά συνειδητή την φιλοσοφική πλευρά του προβλήματος και της νόησης που καθιστά δυνατή τη λύση του προβλήματος με τρόπο συγκεκριμένο. Και έτσι λοιπόν σε σχέση με την ουτοπία, εάν είναι δυνατόν να σκεφθούμε μια μορφή του μέλλοντος με τη λογική, είναι δυνατόν να μην έχουμε την νόηση να τη πραγματοποιήσουμε.

Διπλή αξία.

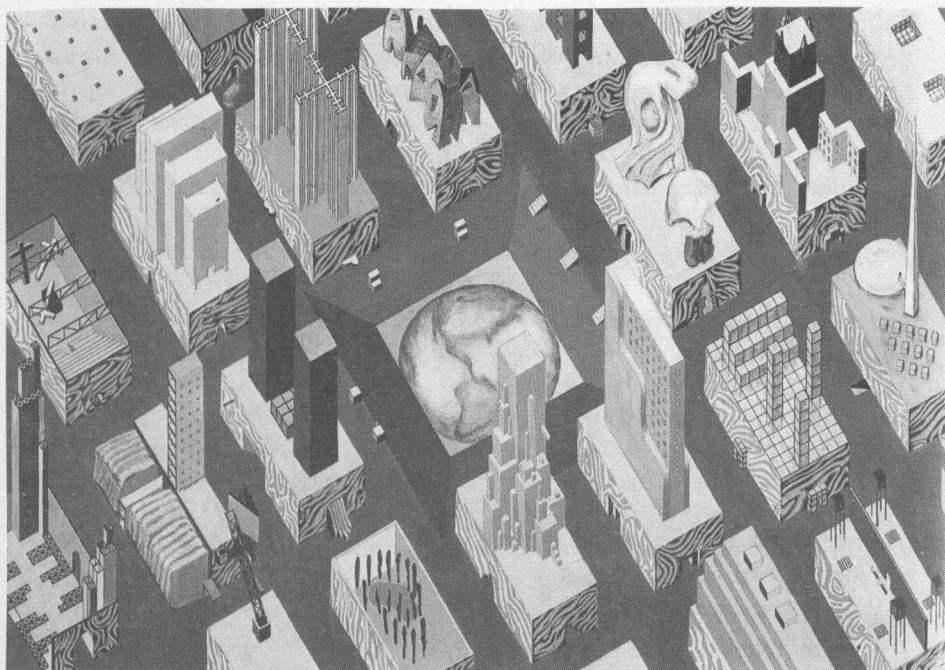
Γι' αυτό η ουτοπία έχει αυτή τη διπλή αξία, συνολιστική και ελευθεριακή. Συνολιστική γιατί θέλει να ταυτιστούν η λογική με τη νόηση, αφού διεκδικεί να γίνει το μοναδικό σχέδιο που θα σκεπτόμαστε σαν "αληθινό", υποθέτοντας όλο το μέλλον και έτσι εισχωρώντας μέσα σ' αυτήν την προοπτική που θέλει την ιστορία να επέρχεται δια μέσου της απολυτότητας της, θεοποιώντας την δηλ. και θεοποιώντας έτσι κατά συνέπεια και το δικό μας σχέδιο.

Η ελευθεριακή διάσταση της ουτοπίας είναι εκείνη όπου σκεπτόμαστε την ουτοπία όχι σαν ένα απόλυτο σχέδιο. Ετσι λοιπόν δεν μπορεί παρά να εκφράζει μια "αδύνατη" ιδέα για τον άνθρωπο και όχι μια "δυνατή". Το να έχει μια "αδύνατη" ιδέα για τον άνθρωπο σημαίνει το να κατανοεί ότι το σχέδιο αυτό δεν μπορεί να είναι μέχρι το βάθος του ένα σχέδιο αλλά μια πρόταση. Με αυτήν την έννοια η λειτουργία της ουτοπίας είναι προκαταρκτική στο να ελευθερώσει μια ηθική ένταση που παράγεται από το ανικανοποίητο του σχεδίου σε σχέση με το παρόν και που την κάνει κίνητρο για να σκεφθεί περισσότερους μέλλοντες και έτσι να έχει μια άπειρη και όχι περιορισμένη οπτική της ελευθερίας. Μπορούμε να μιλήσουμε λοιπόν για μια ουτοπία ανοικτή και κλειστή για να δανειστούμε την γλώσσα του Popper. Το πρόβλημα είναι να κρατήσουμε ανοικτή τη δυνατότητα. Μα ο αντι-εξουσιαστικός λόγος είναι ένας λόγος δυνατός που έχει για τον άνθρωπο μια "δυνατή" ιδέα και που πρέπει επομένως να διεκδικήσει την ουτοπία με δύναμη, εφόσον όλη η ουτοπική του διάσταση δεν υπάρχει μόνο για να σκέπτεται το σχέδιο σαν σχέδιο ακαθόριστο αλλά υπάρχει πάνω απ' όλα για να σκέπτεται κάθε δυνατό αυταρχικό μέλλον αμφισβητώντας το στη ρίζα του.

Αυτό θέλει να πει - και εδώ γυρνάμε σε μια διάσταση που είναι “θρησκευτική” - ότι κάθε δυνατό μέλλον, εάν δεν είναι εκείνο το δυνατό που σκεπτόμαστε, είναι πιθανώς μια παραγωγή της εξουσίας και έτσι ένα αυταρχικό μέλλον απροσδιόριστο, αφού ένα μέλλον σύμφωνα με την εξουσία δεν είναι τίποτα άλλο παρά η παραγωγή του παρελθόντος της.

Από μια αντι-εξουσιαστική πλευρά αυτό σημαίνει να σκεφθούμε δύο πράγματα: την κριτική στις δυνατότητες μεταρρύθμισης της εξουσίας - και έτσι να έχουμε μια θέση εκ των προτέρων αρνητική, δηλ. “θρησκευτική”, κρατώντας ανοικτή όμως τη δυνατότητα να σκεφθούμε το μέλλον σαν ακαθόριστη δυνατότητα. Η αντι-εξουσιαστική σκέψη πρέπει να έχει αυτή τη διπλή τάση και να μην σκέπτεται απόλυτα ούτε με τον ένα ούτε με τον άλλο τρόπο. Η αντι-εξουσιαστική σκέψη είναι για την τύχη μας προβληματική.

Nico Berti «Μετάφραση»

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΔΙΑΚΟΣΙΩΝ ΕΤΩΝ

Η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης εσήμανε το τέλος ενός κοινωνικού συστήματος βασισμένου στην ιδεολογία του μαρξισμού. Είναι ουσιαστικά δηλ. το τέλος της μαρξιστικής - λενινιστικής θεώρησης όχι τόσο σαν κριτικής του καπιταλισμού όσο περισσότερο σαν δύναμης για την οικοδόμηση της μετα-επαναστατικής κοινωνίας και της μετάβασης στον κομμουνισμό, όσο και σαν συνολική πρόταση αντίστασης στον καπιταλισμό.

Δεν θα ασχοληθούμε στο κείμενο αυτό για να αποδείξουμε γιατί ο μαρξισμός παρήγαγε τον λενινισμό και στην συνέχεια τον σταλινισμό, το ολοκληρωτικό κράτος ειδικότερα, μεταμορφώνοντας τις κοινωνίες όπου άσκησε την εξουσία του σε απέραντα στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Θέλουμε απεναντίας να δείξουμε ότι, τόσο κατά την εποχή της διαμόρφωσης της κομμουνιστικής θεωρίας από τον Μάρξ, όσο και μετέπειτα σε όλη την πορεία της, μέχρι την εδραίωσή της στις Ανατολικές χώρες αλλά και σαν πολιτική πρόταση για τους εκμεταλλεζόμενους στις υπόλοιπες, βρέθηκαν αντιμέτωπος με τον αναρχισμό,

μια φιλοσοφική, πολιτική και κοινωνική σκέψη που προείδε από την πρώτη στιγμή με καταπληκτική σαφήνεια όλες σχεδόν τις συνέπειές της. Και είναι περίεργο το ότι σήμερα και έπειτα από τα τραγικά γεγονότα που συνταράζουν τις Ανατολικές χώρες όλοι σχεδόν επαναλαμβάνουν όλα όσα οι διάφοροι αγωνιστές, φιλόσοφοι, οραματιστές προείπαν εδώ και διακόσια περίπου χρόνια για τον μαρξισμό και τα καθεστώτα που θα δημιουργούσε. Ήταν ο Προυντόν που έλεγε από τότε ακόμη πως: «...βλέπει σε έναν σοσιαλισμό δίχως ελευθερία τη χειρότερη μορφή υποδούλωσης...». Βέβαια και άλλες θεωρήσεις πέραν της αντι-εξουσιαστικής σκέψης αντιτάχθηκαν στον ουτοπισμό του κομμουνισμού και κυρίως στις μυθολογίες της μετάβασης αλλά κινήθηκαν είτε στα πλαίσια του καπιταλισμού είτε στα πλαίσια μιας ακαδημαϊκής και ιδεαλιστικής οπτικής. Ο αναρχισμός όμως τις υπερέβει όλες, όχι γιατί εμβάθυνε, περισσότερο στα προβλήματα του εξουσιαστικού σοσιαλισμού και πρόβλεψε με μεγαλύτερη διαύγεια τον ολοκληρωτισμό του αλλά γιατί σε αντίθεση με αυτές ήταν μια πρόταση ζωντανή, μαχόμενη ενάντια στον καπιτα-

λισμό και που εξαιτίας του κοινού εχθρού και κάποιων κοινών αφετηρών βρισκόταν πιο κοντά απ' αυτές στον μαρξισμό.

Ήταν ο Μπακούνιν που πρόβλεψε τις συνέπειες που θα είχε για τους λαούς το σύστημα του κρατικού σοσιαλισμού, του εξουσιαστικού σοσιαλισμού, όπως με εύστοχο πραγματικά τρόπο αποκαλέστηκε. Σήμερα όλοι μιλούν για σοσιαλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο και για δημοκρατικές ελευθερίες αλλά άργησαν σίγουρα πολύ για να το καταλάβουν. Σε έναν θαυμάσιο εικονικό διάλογο μεταξύ του Μαρξ και του Μπακούνιν που δημιούργησε ο Μώρις Κράνστον, ο Μπακούνιν απαντά: «...ο σοσιαλισμός σου δεν εξαλείφει τις τάξεις Μαρξ, αλλά δημιουργεί δύο καινούριες, την τάξη των διευθυντών και την τάξη των διευθυνόμενων. Θα χρειάζεται τότε μια κυβέρνηση με πιο πολλές αρμοδιότητες απ' αυτές που έχει μέχρι σήμερα και θα' ναι ο λαός που θα κυβερνάται... Από τη μια πλευρά η άκρα αριστερά, η πιο δεσποτική και αλαζονική τάξη ανθρώπων θα θέλει να ηγείται και να κυβερνά και από την άλλη πλευρά η μάζα που θα πρέπει να υπακούει...». Πράγματι όλη η πολεμική του Μπακούνιν και ειδικότερα στα πλαίσια της πρώτης Διεθνούς περιστρέφεται γύρω απ' αυτή την γενική θέση. Ο Μπακούνιν πρόγινε το μέλλον και τις αρρώστιες του υπαρκτού μαρξιστικού σοσιαλισμού. Δηλώνει το 1868 στον σύνδεσμο για την ειρήνη και την ελευθερία: «... απε-

χθάνομαι τον κομμουνισμό γιατί είναι η άρνηση της ελευθερίας... Δεν είμαι κομμουνιστής γιατί ο κομμουνισμός συγκεντρώνει και απορροφά όλες τις δυνάμεις της κοινωνίας μέσα στο κράτος, γιατί καταλήγει απαραίτητα στη συγκέντρωση της ιδιοκτησίας στα χέρια του κράτους...ενώ εγώ θέλω τη ριζική εξάλειψη της εξουσίας και της κηδεμονίας του κράτους που με την πρόφαση ότι κάνει τους ανθρώπους ηθικούς και πολιτισμένους τους έχει μέχρι σήμερα υποδουλώσει, καταπνέσει, εκμεταλεωτεί και εξαθλιώσει...».¹

Ο ίδιος πάλι στο “κρατισμός και αναρχία” λέει: «...αυτές οι λέξεις “επιστήμονες σοσιαλιστές”, “επιστημονικός σοσιαλισμός”, που συναντάμε συνεχώς στα έργα και τους λόγους των Λασσαλικών και των Μαρξιστών, αποδεικνύουν από μόνες τους ότι το λεγόμενο λαϊκό κράτος δεν θα' ναι τίποτε άλλο από την δεσποτική κυβέρνηση της λαϊκής μάζας από μια νέα και πολύ στεγανή αριστοκρατία αληθινών και ψευτο-επιστημόνων. Τι θαυμάσια απελευθέρωση πραγματικά;...». Η κριτική του για το κόμμα-κράτος είναι αποκαλυπτική. Μιλώντας για τις μετα-επαναστατικές συνθήκες διατυπώνει τις ολέθριες συνέπειες της διόγκωσης του κράτους με όποιο όνομα αυτό το τελευταίο και αν διατυπωθεί, είτε στο όνομα της δικτατορίας του προλεταριάτου είτε γενικότερα στο όνομα του λαού.

Βέβαια παράλληλα με την αναρχική σκέψη αλλά και πολύ πιο πριν

1. Τζέιμς Τζολ: “οι αναρχικοί”

άλλοι έκαναν κριτική στην εξουσία, στο κράτος στον συγκεντρωτισμό. Ας αναφέρουμε τον Νίτσε, για παράδειγμα, που αναρωπιόταν: «...κράτος; Τι είναι αυτό; Εμπρός ανοίξτε τα αυτιά σας, θα σας μιλήσω για τον θάνατο των λαών. Το κράτος είναι το πιο ψυχρό απ' όλα τα ψυχρά τέρατα. Ψεύδεται ψυχρά και ιδού το ψέμα που σέρνεται στο σώμα του: Εγώ το κράτος είμαι ο λαός...».

Ομως όπως σημειώσαμε στην αρχή η διαφορά του αναρχισμού απ' όλους αυτούς βρίσκεται στο ότι έμπρακτα ανανεμειγμένος μέσα στην κοινωνική δράση σύμμαχος και εχθρός με τον μαρξισμό, κατανοεί γρήγορα τα αδιέξοδα και τους θεωρητικούς αλλά και πράκτικούς μεταφυσικούς συλλογισμούς του. Αν και οι αντιθέσεις μεταξύ αναρχισμού και μαρξισμού είναι βαθύτατες και πολλές, καλύπτοντας όλο το χώρο της επαναστατικής σκέψης και πράξης εν τούτοις χάριν του θέματος του κειμένου αναφερόμαστε μόνο στις θέσεις και προβλέψεις του για την μετα-επαναστατική κοινωνία όπως την πρότεινε και όπως τελικά την πραγματοποίησε ο εξουσιαστικός κομμουνισμός μέσα απο το κράτος-κόμμα. Αν και τα θέματα εξουσίας που βάζει δεν καλύπτουν την κριτική του μόνο στο κρατισμό, εν τούτοις κυριαρχούν στο λόγο του γιατί όπως λέει, με τον κρατισμό γεννιέται και η κυρίαρχη εξουσιαστική μηχανή, που είναι ο κύριος εχθρός της σοσιαλιστικής

κοινωνίας, ο εχθρός που πρέπει να νικηθεί, ένας εχθρός που βρίσκεται μέσα στη μαρξιστική σκέψη.

Τρία χρόνια πριν την εκδίωξή του από την πρώτη Διεθνή από τον Μάρξ, ο Μπακούνιν έγραφε στον φίλο τον Χέρτσεν: «...ίσως δημιουργηθεί η κατάσταση και μάλιστα γρήγορα που θα εμπλακώ σε αγώνα λόγω διαφορών σε θέματα αρχής με τον Μάρξ, σε θέματα του κρατικού κομμουνισμού που υποστηρίζουν ολόθερμα τόσο αυτός όσο και τα Αγγλικά και Γερμανικά κόμματα που ελέγχει...».¹ Προς το τέλος του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα λίγα χρόνια πριν την Οκτωβριανή επανάσταση εμφανίζονται οι διαμάχες μέσα στο στρατόπεδο του εξουσιαστικού σοσιαλισμού. Ο Μπερνστάιν βάζει τις αρχές της σοσιαλδημοκρατίας αμφισβητώντας κύριες μαρξιστικές αρχές, όπως και ο Κάουτσι στη συνέχεια, καθώς και άλλοι που όμως δεν κατορθώνουν να αποκρυπτογραφήσουν, να προβλέψουν τον ολοκληρωτισμό του επερχόμενου υπαρκτού σοσιαλισμού. Βρίσκονται έτσι ή αλλιώς όλοι τους απο την πλευρά του εξουσιασμού που δεν επιτρέπει αντικρατικές και ελευθεριακές υπερβάσεις. Η συνέχεια βέβαια για όλους αυτούς γνωστή: ναζισμός και σταλινισμός. Σοσιαλδημοκράτες από την μια πλευρά, μαρξιστές απο την άλλη, όλοι τους δικαιωμένοι.

Την ίδια εποχή το αναρχικό κίνημα και παρά τα σοβαρά του προ-

1. Τζέιμς Τζολ: "οι αναρχικοί"

βλήματα από την “προπαγάνδα με την δράση”¹ δεν σταματά να καταγγέλλει τα μαρξιστικά σχέδια για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού. Ο Κροπότκιν έλεγε πως: «...ξέρουμε πού οδηγεί κάθε δικτατορία ακόμη και η πιο καλοπροαίρετη, στον θάνατο της επανάστασης. Ξέρουμε τέλος ότι αυτή η ιδέα της δικτατορίας² δεν είναι τίποτα άλλο από ένα νοσηρό κατάλοιπο αυτού του κυβερνητικού φετιχισμού που μαζί με τον θρησκευτικό φετιχισμό πάντα διαιώνιζε την δουλειά...»³, και ακόμη προφητεύοντας και αφού είχε λάβει υπόψιν τα γεγονότα της Γαλλικής επανάστασης είπε «...όσοι εξυμνούν την δικτατορία δεν βλέπουν συνήθως ότι υποστηρίζοντας αυτήν την πρόληψη το μόνο που κάνουν είναι να προετοιμάζουν το έδαφος γι'αυτούς που αργότερα θα τους σφάξουν...». Πόσο αληθινός βγήκε πραγματικά.

Και έρχεται η Οκτωβριανή επανάσταση όπου επιβεβαιώνονται τα λόγια των αναρχικών. Η μαρτυρία του Αλεξάντερ Μπέρκμαν είναι αποκαλυπτική. Γράφει στο ημερολόγιό του γύρω στα 1923: «...γκρίζες οι μέρες. Οι ελπίδες μια-μια σβήνουν. Η τρομοκρατία και ο δεσποτισμός συνέτριψαν τη ζωή που γεννήθηκε τον Οκτώβρη. Οι στόχοι της επανάστασης λησμονήθηκαν, τα ιδανικά της πνίγηκαν στο αίμα του λαού. Η πνοή του χθες γίνεται σήμερα θάνατος. Η σκιά του σήμε-

ρα πλανιέται σαν την πανούκλα πάνω απο τη χώρα. Η επανάσταση είναι νεκρή, μονάχα το πνεύμα της φωνάζει μέσα στα χαλάσματα...». Και λίγο αργότερα ο Μαλατέστα μας εξιστορεί το τι γράφει το Αβάντι η επίσημη εφημερίδα του σοσιαλιστικού κόμματος που ήταν ο μέχρι τότε εξουσιοδοτημένος εκφραστής των λόγων της Μόσχας: «...στη Ρωσία υπό το σοβιετικό καθεστώς το κόμμα διευθύνει στην πραγματικότητα όλη την πολιτική του κράτους και όλες τις δημόσιες δραστηριότητες. Τα άτομα και οι ομάδες υποτάσσονται πέρα για πέρα στο κόμμα και έτσι η δικτατορία του προλεταριάτου είναι στην πραγματικότητα η δικτατορία του κόμματος του προλεταριάτου και με αυτόν τον τρόπο η δικτατορία της κεντρικής επιτροπής...».⁴

Τα γεγονότα μετά την επικράτηση των μπολσεβίκων τόσο στο εσωτερικό της Ρωσίας, με την Κροστάνδη, τον Μαχνό, την αγοραία μαρξιστική πρακτική του Λένιν, με την εξόντωση γενικότερα κάθε αντίπαλης σκέψης, αλλά και στο εξωτερικό με την επικράτηση του θεωρητικο-πρακτικού μαρξιστικού λόγου στα κομμουνιστικά κόμματα της Ευρώπης, απλά δικαίωσαν για άλλη μια φορά όλους αυτούς που κατάγγειλαν τον εξουσιαστικό σοσιαλισμό.

Το αναρχοσυνδικαλιστικό κίνημα με την C.G.T. στην Γαλλία στα

1. Βίαιη ατομική ή συλλογική δράση

2. Εννοεί την δικτατορία του προλεταριάτου

3. Κροπότκιν: “η αναρχική οργάνωση της κοινωνίας”

4. Κ. Μπέρνερ και Ε. Μαλατέστα: “η κατάργηση και η εξολοθρέυση του κράτους”

πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα, στην Αμερική με την Εμμα Γκόλντμαν και τον Αλεξάντερ Μπέρκμαν καθώς και των άλλων αναρχικών με την I.W.W, στην Ισπανία με την C.N.T και την F.A.I. που συνέχισε την μακρόχρονη πορεία του αναρχισμού στην χώρα αυτή, βρέθηκε « ο αναρχοσυνδικαλισμός » και πάλι δίπλα στους εργαζόμενους και ενάντια στα αφεντικά αλλά και σε όλα τα κομμουνιστικά κόμματα φερέφωνα των μπολσεβίκων και των όσων συνέβαιναν στη Ρωσία.

Οι Ισπανοί της C.N.T. το 1922 δεν συμμετείχαν στην τρίτη Διεθνή καταγγέλλοντας μαζί με όλα τ'άλλα και την κατάσταση στην Ρωσία. Βέβαια ο Ισπανικός αναρχισμός αναγκάστηκε με την επανάσταση του 1936 να συνεργαστεί με τους κομμουνιστές, ακόμη και να συμμετάσχει σε κυβέρνηση καταπατώντας θεμελιακές αρχές του και σε τέτοιο βαθμό ώστε να πουν πως: «...ο Μπακούνιν και ο Μαρξ αγκαλιάστηκαν...»,¹ όμως οι όποιοι συμβιβασμοί ή αποτυχίες του δεν έγιναν "οι αποδείξεις" για τις υπερσυγκεντρωτικές και κρατικίστικες αναγκαιότητες των κομμουνιστών.

Βέβαια οι κριτικές στον μαρξισμό-λενινισμό σαν οικονομικός, ιδεολογικός λόγος πληθαίνουν τον 20ο αιώνα. Από την Ρόζα Λούξεμπουργκ μέχρι τον Λούκατς και από τον Τρότσκι μέχρι τον Γκράμσι και τον Τολιάτι για να αναφέρουμε μερικούς μόνο, όλοι τους αναθεωρούν, επαναπροσδιορίζουν, κρίνουν ή απορρίπτουν τον

μαρξισμό, την μετα-επαναστατική Ρωσία, καθώς και την πορεία των κομμουνιστικών κομμάτων στην υπόλοιπη Ευρώπη ειδικά μετά την ηγεμόνευσή τους από την Μόσχα. Αλλά όλοι τους φθάνουν μέχρι στο να διεκδικούν το πολύ την σωστή ερμηνεία του μαρξισμού και τίποτα περισσότερο. Ενδεικτική είναι η άποψη του Τολιάτι: «...το να σκεπτόμαστε ότι μια προσωπικότητα έστω τόσο σπουδαία όσο ο Στάλιν μπόρεσε να αλλάξει το κοινωνικό και πολιτικό καθεστώς σημαίνει ότι αντιφάσκουμε στα γεγονότα, στον μαρξισμό, στην πραγματικότητα, σημαίνει ότι στρεφόμαστε στον ιδεαλισμό...». Η αριστερά δηλ. του κομμουνισμού, ο αριστερισμός, στις διάφορες εκδοχές του που δεν μπόρεσε ποτέ να κατανοήσει ότι το πρόβλημα δεν ήταν η σωστή εφαρμογή του μαρξισμού αλλά αυτός ο ίδιος ο μαρξισμός σαν πολιτική σκέψη, σαν οικοδόμηση του σοσιαλισμού.

Με την Ουγγρική επανάσταση αρχίζει ουσιαστικά η αποκάλυψη του ολοκληρωτισμού του κράτους-κόμματος. Αυτά τα οποία ο αναρχισμός αλλά και που άλλοι πρόβλεψαν επαληθεύτηκαν με τον πλέον τρομακτικό τρόπο. Το γιατί ο ολοκληρωτισμός έκανε την εμφάνισή του μέσα από τον μαρξισμό που για την εποχή του τουλάχιστον ήταν ριζοσπαστικός και επαναστατικός φαίνεται όξ πολύ γενικές γραμμές μέσα από τις προβλέψεις, τους φόβους των αναρχικών για το κόμμα, το κράτος, το κράτος-κόμμα,

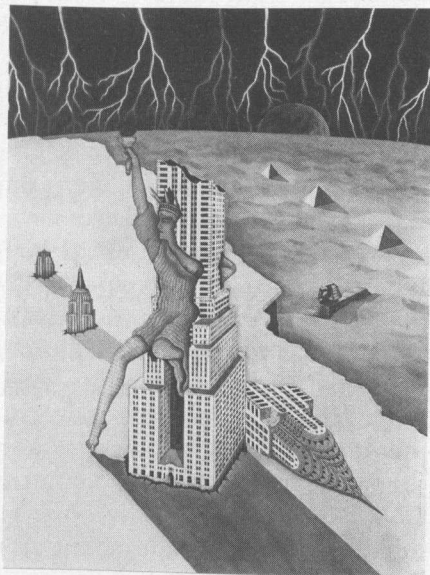
1. Τζέιμς Τζολ: "οι αναρχικοί"

την δικτατορία του προλεταριάτου, την συγκεντρωτική εξουσία.

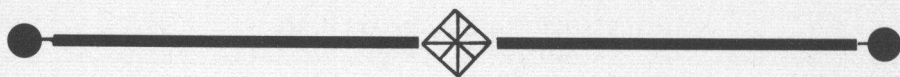
Οι σύγχρονοι αναρχικοί δεν μπορούν να πουν τίποτα άλλο πέρα από αυτά που λένε εδώ και εκατόν πενήντα χρόνια. Ο Μ. Μπούκτσιν μας τα υπενθυμίζει: «... τελικά πρέπει να χαράξουμε μια διαχωριστική γραμμή που να αποκλείει... οποιοδήποτε σχέδιο που προτιμά τον συγκεντρωτισμό από την αποκέντρωση, την εξουσία των αντιπροσώπων από την άμεση δημοκρατία, την γραφειοκρατία από τους ελευθεριακούς θεσμούς και την εξουσία από τον αυθορμητισμό. Μια τέτοια γραμμή πρέπει να διαχωρίζει οριστικά σαν φυσικός φραγμός μια ελευθεριακή ζώνη θεωρίας και πρακτικής από τους υβριδικούς σοσιαλισμούς που τείνουν να την εκφυλίσουν...».¹

Τελικά, για να κλείσουμε την σύ-

νομη αυτή αναδρομή, νομίζουμε ότι η παραπάνω διαπίστωση είναι ότι καλύτερο μπορεί να προσφέρει ο αναρχισμός μετά από διακόσια χρόνια κοινωνικής δράσης στους σημερινούς εξεγερμένους του κομμουνιστικού ολοκληρωτισμού. Η κατάρρευση αυτού του τελευταίου και η παλινόρθωση του Δυτικού καπιταλισμού στις χώρες του Ανατολικού μπλόκ δεν είναι βέβαια η επιβεβαίωση του καπιταλισμού αλλά η επιβεβαίωση όλου εκείνου του ρεύματος, στο οποίο συμμετείχε σε μεγάλο βαθμό και ο αναρχισμός, ενός ρεύματος που υποστήριζε την ελευθερία, τον αντι-κρατισμό, την κοινωνική δικαιοσύνη, τον αντισυγκεντρωτισμό, σαν τα υπέρτατα και αναντικατάστατα αγαθά για την οικοδόμηση μιας πραγματικά ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ κοινωνίας.

1. Μ. Μπούκτσιν: "ο μαρξισμός σαν αστική κοινωνιολογία"

ΟΙ ΚΟΣΜΟΙ ΤΗΣ “ΑΦΘΟΝΙΑΣ” ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΠΑΝΗΣ

Στην άλλη πλευρά βρισκόταν ο κόσμος της αφθονίας και από την δικιά τους ο κόσμος της καθολικής σπάνης σε είδη άμεσης ανάγκης, σε ιδέες, σε πράξεις, σε δικαιώματα.

Και ο κόσμος της αφθονίας προκαλούσε. Όλα του ήταν αστραφτερά, ωραία. Υποσχόταν παραδεισένιους δρόμους και προσκαλούσε να τον γνωρίσουν, να τον επισκεφθούν. Εκρυβε με επιμέλεια τον πραγματικό του χαρακτήρα, έκρυβε πως η αφθονία του δεν ήταν για όλους αφθονία.

Και οι κοινωνίες της σπάνης με τα εκατομμύρια κορμιά εξουθενωμένα απο χρόνια αναμονής και υποταγής σε ιδέες και πράγματα που δεν ερχότουσαν πια, άρχισαν κάποτε να απαιτούν: Ουγγαρία 1956, Τσεχοσλοβακία 1968, Πολωνία, Αν. Γερμανία..., απαιτήσεις λαών που βάναισα οι “κομμουνιστικές” εξουσίες τις κατέστειλαν με τη βία τους.

Ομως πέρα από τα συρματοπλέγματα και τα τείχη, οι σειρήνες του λαμπερού κόσμου με τις πολύχρωμες ανταύγειες των εμπορευμάτων και των ιδεών τους, συνέχιζαν να προσκαλούν και να μαγεύουν. Και όσο από την άλλη πλευρά η ζωή χειρότερευε, όλο και περισσότερο η επιθυμία για τον άλλο κόσμο μεγάλωνε. Και σε κάποια στιγμή πριν από όχι πολύ καιρό αυτή άρχισε και πάλι να εκδηλώνεται μαζικά, ανατρεπτικά.

Η αφορμή δόθηκε από την μητρόπολη, το κέντρο του ανύπαρκτου σοσιαλισμού. Ήταν η μεταρρύθμιση που η κεντρική εξουσία ξεκίνησε στην προσπάθειά της να σωθεί από την διογκούμενη εξ αιτίας του βίου της, λαϊκή δυσφορία. Μια μεταρρύθμιση που την πρότεινε και στις άλλες χώρες της επικράτειάς της, για τους ίδιους ακριβώς λόγους.

Ετσι ή αλλιώς η κυοφορία της επιθυμίας για αλλαγή βάσταξε πολύ καιρό. Ακόμη και η περεστρόικα του Μέγα- γραμματέα Γκορμπατσόφ να μην υπήρχε, αυτή θα εκφραζόταν οπωσδήποτε. Δεν μπορούσαν οι άνθρωποι της σπάνης να κρατήσουν άλλο μέσα τους την οργή για τον θάνατο της ελπίδας για την πραγμάτωση του κομμουνισμού, την οργή για την εκμετάλλευσή τους από τους προύχοντες του κόμματος και του κράτους. Δεν μπορούσαν άλλο να συγκρατήσουν τον πόνο και τη θλίψη για τα εκατομμύρια θύματα από τους γραφειοκράτες της εξουσίας. Δεν μπορούσαν δε, πολύ περισσότερο, να βλέπουν τον κόσμο της άλλης πλευράς,

όπου όλα του ήταν τόσο προσιτά και όμορφα, τόσο ηδονιστικά και ελεύθερα. Και ο άλλος κόσμος πέρα από τα συρματοπλέγματα τους χαμογελούσε με ικανοποίηση βλέποντας να δικαιώνεται για όσα έλεγε τόσο καιρό για τον κόσμο της σπάνης. Τα περισσότερα βέβαια ήταν ψέματα που όμως δεν άλλαζαν μια κατάσταση που έτσι η αλλιώς υπήρχε, με τις εξαφανίσεις, τους πολιτικούς κρατούμενους, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, τα εξοργιστικά προνόμια των αξιωματούχων. Χαμογελούσε ακόμη γιατί σκεπτόταν πως επιτέλους θα μπορούσε να τις κατακτήσει, για να πουλήσει και εκεί τα φανταχτερά του πράγματα.

Πλουραλισμός, εκδημοκρατισμός, πολιτικές ελευθερίες, ελεύθερη αγορά και πολυκομματισμός, είναι τα χαρακτηριστικά του κόσμου πέρα από τα τείχη. Και είναι αυτά που ζήτησαν οι άνθρωποι της σπάνης. Είναι ο κόσμος που τον είχαν μάθει, τον είχαν επιθυμήσει από μακριά και τον ήθελαν, ήθελαν να του μοιάσουν.

Και ο κόσμος της απατηλής αφθονίας, που έχει τις ίδιες εξουσίες με τον κόσμο της σπάνης, μόνο που τις έχει καλά κρυμμένες μέσα σε φανταχτερά σχήματα, όπως δημοκρατία, εμπορεύματα, δικαιοσύνη, κατέκτησε με τον τρόπο αυτόν τον αντίπαλο κόσμο. Αυτά που επιθυμούσαν οι άνθρωποι της σπάνης ήταν η δικιά του εικόνα, αυτή που τόσα χρόνια με επιδεξιότητα επέδειχνε

Ετσι μια σελίδα της ιστορίας έκλεισε... Ανοιξε τότε με την αυτοπυρπόληση του Γιάν Πάλαχ στην Πράγα, μισο-έκλεισε με τον κινέζο φοιτητή που όρθωσε το αδύνατο κορμί του ενάντια στην μηχανοκίνητη κινέζικη εξουσία και έκλεισε τελείως με τους χιλιάδες νεκρούς στη Ρουμανία.

Η καινούρια σελίδα που άνοιξε είναι σίγουρο πως θα μιλά για όλους με τους ίδιους όρους. Από τη μια πλευρά θα υπάρχει η κοινωνία της απατηλής αφθονίας, της ψευτο-δημοκρατίας, όπου όλα θα επιτρέπονται στον βαθμό που δεν θα αμφισβητείται η εξουσία, δεν έχει σημασία αν είναι της Ουάσιγκτον ή της Μόσχας. Και από την άλλη κάποιοι άνθρωποι και της Ανατολής και της Δύσης που θα συνεχίσουν να αγωνίζονται για την κατάργησή της.

Οι κοινωνίες της "υπαρκτής" σπάνης έτσι ή αλλιώς δεν θα μπορούσαν να κάνουν τίποτα άλλο απ'αυτό που έκαναν. Επαναστάτησαν για πράγματα, για συνθήκες που έβλεπαν απέναντί τους μέσα στον απατηλό αλλά ελκυστικό κόσμο της Δύσης. Γιατί ακριβώς η δικιά του αφθονία καθόριζε τελικά το μέγεθος, την αδικία των ελλείψεών τους, καθόριζε τον δρόμο του αγώνα τους. Και βέβαια επαναστάτησαν για να αποδιώξουν το άθλιο παρελθόν τους, να καταδικάσουν την ιδέα του εξουσιαστικού μαρξισμού. Και είναι σίγουρο ότι έκαναν ένα μεγάλο βήμα... Το επόμενο ποιος ξέρει; Μπορεί να είναι αυτό το πραγματικό, γ'αυτό που όλοι μας αγωνιζόμαστε και ελπίζουμε.

Σ. Παπαγεωργίου.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΝΤΙ-ΙΕΡΑΡΧΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ

α. Επαναπροσδιορισμός των εννοιολογικών κατηγοριών.

Το πολιτικό είναι ένα από τα βασικότερα προβλήματα που πρέπει να λύνονται όποτε εμβαθύνεται κάποια μορφή κοινωνικής συμβίωσης, είτε από την θεωρητική είτε από την πρακτική πλευρά της. Υπογραμμίζω ότι εννοώ το πολιτικό και όχι εκείνο της πολιτικής. Η διαφορά τους θα εξηγηθεί αμέσως για να μην υπάρξει καμιά ασάφεια. Η σφαίρα της πολιτικής, συχνά φορτίζεται με πολλές προκαταλήψεις και ηθικότητες και τις περισσότερες φορές εξετάζεται με συγκίνηση χωρίς μια κριτική προσέγγιση για την κατανόσή της.

Για να ξεκαθαρίσουμε καλύτερα την διάκριση που βρίσκεται μέσα μας, σκέπτομαι πως είναι χρήσιμο να πάμε στην αρχική ερμηνεία σ' αυτήν που έχει τις ρίζες της στην αρχαία Ελληνική παράδοση. Το πολιτικό γεννιέται σαν επίθετο της "πόλις", για να ορίσει την κυριαρχία της, τείνει δε να εκφράζει και να σημαίνει όλο εκείνο που αποδίδεται στην "πόλις", δηλ. της κοινωνίας, του λαού, του δημοσίου καθώς και της διαχείρισης, δηλ. του τρόπου της κυβέρνησής της. Από εδώ εμφανίζεται η έκφραση πόλις-κράτος, που θέλει να εκφράσει το κράτος της πόλης. Με τον καιρό η "πόλις" έγινε το σύμβολο της κάθε κοινωνικής συμβίωσης, ανεξάρτητα από το μέγεθός της με αποτέλεσμα σήμερα να μιλάμε για πολιτική ολόκληρου του πλανήτη. Ετσι όταν μιλάμε για το πολιτικό πρόβλημα, εμβαθύνουμε με ειδικό τρόπο στο πώς να διαχειριστούν οι κοινωνικές σχέσεις στο εσωτερικό μιας η πολλών κοινωνιών. Ζητάμε δηλ. να ορίσουμε και να κατανοήσουμε ποιοι είναι οι μηχανισμοί και οι μέθοδοι που χρειάζονται, για να επιθυμήσουμε αυτό που αφορά το σύνολο της "πόλις", την αναγωγή δηλ. που θα μας ενώνει.

Η πολιτική απεναντίας, σύμφωνα με τους συνηθισμένους όρους είναι οι κινήσεις, οι ελιγμοί στο εσωτερικό της κυρίαρχης πολιτικής τάξης, που δεν την αμφισβητούν, αλλά που ζητούν να ενσωματωθούν μέσα σ' αυτήν για να έχουν το μεγαλύτερο δυνατό όφελος. Για παράδειγμα σήμερα, αφού η διαχείριση των κοινωνικών πραγμάτων είναι ολοκληρωτικά στα χέρια των κομμάτων, το πρόβλημα της πολιτικής είναι εκείνο του να ενεργείς στο εσωτερικό και ανάμεσα στα κόμματα, χωρίς να τίθεται το κεντρικό πρό-

βλημα, εάν δηλ. είναι σωστή ή όχι η ύπαρξη τους. Λέμε λοιπόν ότι το πολιτικό πρόβλημα εμβαθύνει την ερμηνεία και αναζητά να προσδιορίσει τον καλύτερο τρόπο για την διαχείριση της “πόλις” ανεξάρτητα από την κυρίαρχη τάξη.

Το θέμα που προτείνω είναι εκείνο του να προσδιορίσουμε ποιος τύπος διαχείρισης και ποιοι μέθοδοι συλλογικών αποφάσεων ενταγμένες σε μια βιο-τοπική προοπτική, είναι περισσότερο σύμφωνες, συναφείς και χρήσιμες για τις ανθρώπινες οργανώσεις, είτε αστικής, είτε αγροτικής μορφής. Θα αναζητήσουμε δηλ. να ξεκαθαρίσουμε τη σημασία του πώς είναι δυνατόν να συμβιώσει η ανθρώπινη παρουσία στο χώρο, συνδεδεμένη σε μια βιο-τοπική λογική, που δεν έχει καμιά σχέση με τη σημερινή κυρίαρχη μορφή της χωροταξικής κατάληψης. Μα πριν, αισθάνομαι την ανάγκη, να εμβαθύνω κριτικά τις εννοιολογικές κατηγορίες αναφοράς, γιατί χωρίς μια σαφή αντίληψη του περιεχομένου που βρίσκεται πίσω από την διάταξή τους, υπάρχει κίνδυνος για μια πιο μεγάλη σύγχυση. Οι κατηγορίες αυτές είναι: η αρχή, η εξουσία, η κυριαρχία, η ιεραρχία και η κυβέρνηση, οι οποίες εκτός του ότι είναι εννοιολογικές κατηγορίες καθορίζουν επίσης τους χώρους δια μέσου των οποίων εκφράζεται η πολιτική απόφαση τόσο στη μορφή όσο και στη μέθοδο και την αξία της. Αρχή, εξουσία και κυριαρχία στη συνηθισμένη τους μορφή χρησιμοποιούνται σαν να είναι συνώνυμες. Στην πραγματικότητα εκφράζουν διαφορετικές αντιλήψεις και περιεχόμενα, ακόμη και αν βρεθούν να είναι συγκλίνουσες.

Αρχή, σημαίνει κυριολεκτικά “να έχω την δυνατότητα να ...”. Αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί με την έννοια του μπορώ να κάνω, δηλ. του να έχω τη δυνατότητα να κάνω, δηλ. του να έχουν τη δυνατότητα άλλοι να κάνουν στη δικιά μου θέση. Με την πολιτική έννοια η αρχή είναι μια λειτουργία, γιατί εκπληρεί ένα ειδικό έργο στον χώρο μιας οργανωμένης δραστηριότητας που αφορά τη συλλογικότητα, το σύνολο.

Για να πραγματοποιηθεί το έργο αυτό έχει ανάγκη την εξουσία, η οποία αποτελείται από ένα σύνολο νόμων και μηχανισμών άσκησης των. Μ’αυτήν την οπτική η εξουσία είναι μια κοινωνική λειτουργία ουδέτερη που ορίζει νόμους και κυρώσεις και που γνωρίζει πως ο νόμος δύσκολα υπάρχει χωρίς την κύρωση, λειτουργώντας έτσι σαν ρυθμιστής αυτής της ίδιας της κοινωνίας. Η εξουσία λοιπόν καθορίζεται σαν ανθρώπινη μορφοτική παραγωγή και ανάλογα του πώς διευθύνεται μπορεί να γίνει καταναγκαστική αλλά και όχι καταναγκαστική. Και μπορεί να είναι των λίγων, του ενός, των πολλών, αλλά και όλων. Εξαρτάται από τους μηχανισμούς συμμετοχής που έχουν προβλεφθεί για τον κοινωνικό έλεγχο. Σε κάθε περίπτωση η εξουσία είναι μια σταθερά της κάθε κοινωνικής τάξης.

Πάντα, εξ αιτίας της κουλτούρας και όχι της βιολογικής μορφής, κάθε κοινωνία καθορίζει ρόλους που αντιστοιχούν σε ξεχωριστές λειτουργίες. Οποιος εισχωρεί σ’αυτούς τους ρόλους όπου είναι συνδεδεμένη μια ανα-

γνωρίσιμη λειτουργία, κατέχει μια εξουσία, η οποία παράγεται από το γεγονός ότι η κοινωνία αρθρώνεται σε λειτουργικούς ρόλους. Μπορεί να είναι η εξουσία του υδραυλικού, του οποίου ο ειδικός ρόλος είναι εκείνος του να είναι αρμόδιος στην υδραυλική, αλλά και εκείνος του δικαστή, ο οποίος έχει την εξουσία της δικαιοσύνης, όπως ακόμη του παπά, του δασκάλου, του καλλιτέχνη. Από τη στιγμή που υπάρχει μια διαφοροποίηση ρόλων και αναγνωρίσιμων λειτουργιών, υπάρχει αυτή η ασυμμετρία που καθορίζει την πηγή του κύρους, της εξουσίας, που άλλοτε μπορεί να περικλείει κυριαρχία, άλλοτε όχι. Εξαρτάται δηλ. από την ερμηνεία που δίνεται στους ρόλους και στις λειτουργίες τους.

Η κυριαρχία απεναντίας είναι μια κατηγορία που υπερίσταται των δύο προηγούμενων. Σημαίνει επιβολή με την κατά γράμμα έννοια της επιβολής και δείχνει μια κατάσταση στην οποία κάποιος κυριαρχεί και κάποιος υποτάσσεται, υπακούει. Η τυπική σχέση της κυριαρχίας χαρακτηρίζεται από τη σχέση εντολή-υπακοή, η οποία λειτουργεί δια μέσου της επιβολής. Πολιτικά σημαίνει την εξουσία μιας πλευράς πάνω σ' όλες τις άλλες, εξουσία πλήρης από καταστολή και επιβολή, δηλ. βασισμένη πάνω στην ηγεμονία και την υπεροχή. Η κυριαρχία ορίζει και επικυρώνει μια άνιση κοινωνική κατάσταση και επιβάλλει την εξουσία, γιατί αυτή η ίδια δεν την εμπεριέχει.

Και η ιεραρχία είναι επίσης εξουσιαστική. Είναι μια ιεράρχιση αξιών διαφοροποιημένη σε βαθμίδες σπουδαιότητας, σύμφωνα με τις οποίες στην κορυφή βρίσκονται οι πιο σπουδαίοι και χαμηλά οι λιγότερο, όπου οι περισσότεροι σπουδαίοι κυριαρχούν στους λιγότερους. Όπως οι προηγούμενες, είναι μια κατηγορία που οργανώνει και ταξινομεί τις εσωτερικές διαφορές του κοινωνικού σώματος ανάλογα με την αρχή της ανισότητας. Πολιτικά εξαρτάται στενά από την κυριαρχία γιατί κατέχοντας απόλυτο εξουσιασμό και εφόσον είναι σταθεροποιημένες οι βαθμίδες της σπουδαιότητας, μοιράζει στους πιο σπουδαίους μια εξουσία απόλυτης υπεροχής, σταθεροποιώντας έτσι μια σχέση με την οποία οι πιο ψηλοί βαθμοί επιθυμούν και επιβάλλονται στους πιο χαμηλούς. Όπου υπάρχει η ιεραρχία, κυριαρχεί η εξάρτηση, η υποταγή στην αρχή των ανωτέρων.

Τέλος η κυβέρνηση, η τελευταία εννοιολογικά κατηγορία που μας ενδιαφέρει, είναι μια λειτουργία. Εκφράζεται δια μέσου ειδικών οργάνων που καθορίζονται με το καθήκον του να αποφασίζουν για τους νόμους, χρήσιμους για την συνοχή και την καθοδήγηση του κοινωνικού σώματος. Σήμερα ταυτίζεται με το υπουργικό συμβούλιο, που στην πραγματικότητα είναι ένα μόνο από τα όργανα που το κράτος χρησιμοποιεί για την κυριαρχία του. Με μια ερμηνεία πιο πλατιά η λειτουργία της κυβέρνησης είναι εκείνη του να διαλέγει το τι πρέπει να κάνει η συλλογικότητα ώστε να κατορθώνει να ζει, πραγματοποιώντας όλα αυτά που θεωρεί χρήσιμα και σύμφωνα με την καθοδήγηση και την συναίνεση των μελών της. Πάντα ανάλογα με τις κοινωνικο-πολιτιστικές επιρροές, η λειτουργία αυτή μπο-

ρεί να ασκείται καταναγκαστικά δια μέσου μιας οργάνωσης κάθετης και ιεραρχικής ή μπορεί να ασκείται δια μέσου οργάνων που θα αποφασίζουν με οριζόντιο τρόπο. Πάντως όποια μορφή και αν έχει, για την εξουσία η λειτουργία της κυβέρνησης είναι αναγκαία.

6. Μια κοινωνικο-πολιτιστική επιλογή

Στο πλαίσιο που μόλις υπογραμμίστηκε με την προσεγγιστική κριτική στις ερμηνείες των εννοιολογικών κατηγοριών του πολιτικού προβλήματος, αναδύονται πλευρές υπέρμετρα ενδιαφέρουσες, δηλ. ότι η εξουσία και η κυβέρνηση είναι λειτουργίες που τους χρειάζεται η κοινωνική αποδοχή για την εσωτερική ισορροπία και την χειραγωγήση. Μα πάνω απ' όλα ότι η κυβέρνηση και η εξουσία και πολύ λιγότερο η αρχή εμπεριέχουν την ανάγκη του να επιβάλλουν δια μέσου της κυριαρχίας μια ιεραρχική ταξινόμηση. Αυτό το οποίο δίνει εξουσιαστική ισχύ στις λειτουργίες των αποφάσεων και της υλοποίησής των είναι η εισαγωγή των εξουσιαστικών κατηγοριών της κυριαρχίας και της ιεραρχοποίησης, ενώ βέβαια αυτές οι ίδιες οι λειτουργίες θα μπορούσαν να ασκηθούν και χωριστά.

Μπορούμε λοιπόν να υποθέσουμε μια κατάσταση διαφορετικού τύπου από αυτήν που βλέπουμε, μια κατάσταση δηλ. που θα χαρακτηρίζεται από μια διαφορετική ιεραρχική σύνθεση των κοινωνικών κατηγοριών, σύνθεση φυσικά που θα έχει την λογική της κυριαρχίας. Αυτή η κυρίαρχη θέση είναι για παράδειγμα αναγνωρίσιμη μέσα στην τάση που γίνεται όλο και περισσότερο φανερή του να συγκεντρώνονται οι εξουσίες στα χέρια των ελίτ, που με τη σειρά τους οργανώνουν μηχανισμούς υπερ-ελέγχου στο υπόλοιπο κοινωνικό σώμα. Αναφέρομαι στη μορφή της παιδείας, των μασσ-μεδία, των μυστικών υπηρεσιών, των πολυεθνικών, μέχρι στην υπερσυγκέντρωση της εξουσίας σαν οργανωμένο έγκλημα, το οποίο όχι τυχαία έχει δομικές σχέσεις και όχι τυχαίες και ευκαιριακές με την οικονομία, τις πολυεθνικές, τις μυστικές υπηρεσίες κ.λ.π. Μια κατάσταση που μου αρέσει να την λέω μετα-πολιτική, με την έννοια ότι, όποιος έχει την εξουσία, την διαχειρίζεται πέρα από τα παραδοσιακά πολιτικά όρια, επηρεάζοντας και βάζοντας όρους στην εξουσία των αρχών, της κυβέρνησης και του κράτους, τα οποία με τη σειρά τους χαρακτηρίζονται από υψηλή συγκέντρωση και ιεραρχοποίηση.

Όλα αυτά επήλθαν όχι γιατί βρισκόντουσαν στο εσωτερικό των λειτουργιών της εξουσίας και της κυβέρνησης αλλά γιατί αυτές οι λειτουργίες ανήκαν και ανήκουν βέβαια στις μορφωτικές απαιτήσεις της κυριαρχίας, παρουσιάζόμενη έτσι αυτή η τελευταία σαν το αναπόφευκτο διέξοδο στην αναγκαιότητα άσκησης της εξουσίας. Εάν η κυριαρχία δεν είναι εσωτερική, είναι δυνατόν να οργανωθεί η διαχείριση της κοινωνίας χωρίς αυτήν,

στηριζόμενη στην αρχή της ισότητας που θα καθόριζε μια διαστρωμάτωση όχι κάθετη αλλά οριζόντια. Η κυβέρνηση θα έπαιρνε έτσι τη μορφή της αυτο-κυβέρνησης, δηλ. μιας διαχείρισης ισότητας και όχι ελιτισμού, ενώ η εξουσία δίκαια μοιρασμένη θά ανήκε σε όλους και όχι σε μια μικρή μειοψηφία. Αντίθετα από την ολιγαρχική ετερο-διαχείριση θα είχαμε μια δημοκρατική αυτο-διαχείριση, στην οποία ο δήμος, ο λαός δηλ. θα ασκούσε πραγματικά την εξουσία.

γ. Πόλις. Βίος. Ανθρώπος.

Αλλά ας πάμε με τάξη. Προπαθούμε να αποσπάσουμε το πολιτικό πρόβλημα και να το συνδέσουμε στην βιοτοπική πηγή. Θέλουμε να αντιληφθούμε ποια σχήματα και ποιοι τρόποι του πολιτικού είναι πιο σύμφωνοι στον βιοτοπικό χώρο, αναζητώντας στο μεταξύ να καταλάβουμε μήπως η ανθρώπινη θέληση θέλει με αυτήν την προοπτική να επιβληθεί ξανά πάνω σε όλα, ή ζητά κάτι εναλλακτικό που γεννιέται από την κούραση και την απαγοήτευση του να είναι ο άνθρωπος πάντα τοποθετημένος στο εσωτερικό της λογικής της κυριαρχίας, άσχετα με τον τρόπο που εκδηλώνεται και προσδιορίζεται μέσα σ' αυτήν. Τα ίδια τα γλωσσικά στοιχεία της λέξης βίος και τόπος μας προσφέρουν ένα κλειδί αναγνώρισης, προσφέροντας κατά τα φαινόμενα μια ερμηνεία απλή. Βίος σημαίνει γλωσσικά ζωή. Αφορά και περιέχει την ανάπτυξη των ζωντανών μορφών, ακόμη και 'κείνων που είναι αόρατες στον άνθρωπο. Εξάγεται έτσι ότι ο βιότοπος είναι ένα ειδικό κομμάτι του γήινου χώρου αδιαίρετο και ενιαίο, που επαναφέρει όλα αυτά που αφορούν την ανάπτυξη της ζωής πάνω στη γη, της ζωής σ' όλες τις εκδηλώσεις της.

Ηδη αυτή η γλωσσική προσέγγιση ανοίγει μια άβυσσο σε σχέση με τον κόσμο που εύχεται. Οι κυρίαρχοι διαχωρισμοί δημιουργούνται με κριτήρια που είναι περισσότερο προς όφελος της καθεστωτικής διαχείρισης, παρ' ότι χωρίς άλλο έχουν σχέση με διαφορές γεωγραφικού χαρακτήρα, δηλ. γεωλογικές, κλίματος κ.λ.π. Αλλά αυτή η σχέση έχει ξεπεραστεί από το γεγονός ότι τα σύνορα καθώς και η χρήση που γίνεται στον χώρο αντιστοιχούν ουσιαστικά στις πολιτικές και διαχειριστικές ανάγκες της κεντρικής εξουσίας, η οποία όχι τυχαία τις περισσότερες φορές βρήκεται κυριολεκτικά σε αντίθεση με τη βιολογική κατασκευή και τη φυσική εξέλιξη.

Αλλά το πρόβλημα δεν σταματά εδώ. Δεν είναι μόνο να γίνει η επιλογή νέων κριτηρίων καθορισμού των γεωγραφικών χώρων. Εάν ήταν έτσι θα ήταν μόνο ένα συμπαθητικό παιχνίδι, ίσως περισσότερο στη μόδα αλλά που στο τέλος θα εξαντιλούνταν όπως οποιαδήποτε άλλη ταξινόμηση. Αυτή η καινούρια εκτίμηση του χώρου, της γης, απαιτεί απεναντίας μια καινούρια συμπεριφορά και ευαισθησία. Μια βιοτοπική λογική που θα ήθελε τα

ανθρώπινα σχήματα στο χώρο να βρίσκονται στο εσωτερικό της βιο-γενετικής δύναμης, σε αρμονία και όχι σε ανταγωνισμό με αυτή. Δεν είναι βέβαια αυτή μιά καινούρια ανθρωπομορφική παρέμβαση με την οποία ο άνθρωπος θα συνεχίσει την κατάκτηση της γήινης επιφάνειας, αδιαφορώντας για τις βιολογικές εξελίξεις που την χαρακτηρίζουν, μακάρι πιο συνετά και πιο περιβαλλοντολογικά. Πρόκειται απεναντίας για το γεγονός ότι πρέπει να αρχίσουμε να είμαστε μέρος της γης σαν βιολογικό στοιχείο ισορροπίας της. Να είμαστε είδος ζωντανό με δικά του χαρακτηριστικά, στο μέσον ενός περιβάλλοντος που πάλλεται απο ζωή και εμπεριέχει όλα τα ζώντα και διαφορετικά είδη, το καθένα με τα δικά του χαρακτηριστικά. Έτσι το κέντρο αναφοράς μετατοπίζεται από τον άνθρωπο μέσα στη ζωή και στην σφαιρικότητά της και έτσι δεν είναι πια ανθρωποκεντρικό, αλλά γίνεται βιοκεντρικό. Και αυτό είναι το καινούριο. Η βιοτοπική κερδίζει έτσι τη δύναμη της ολοκλήρωσης, δεν κατακτά αδιάκριτα τη γη, μα θέλει να είναι μέρος της, μια καλή θέληση στο εσωτερικό του περιβάλλοντος, ένα στοιχείο του σε αρμονία με το σύνολο. Ο άνθρωπος σταματά έτσι να είναι ένας κατακτητής που θέλει να ιδιοποιήσει την φύση και η παρουσία του γίνεται οικολογική γιατί αναγνωρίζεται σαν στιγμή ισορροπίας. Και μεταξύ περιβαλλοντολογισμού και οικολογικής συνείδησης υπάρχει μια ουσιαστική διαφορά η οποία αξίζει να αναφερθεί. Ο περιβαλλοντολογισμός θέτει το πρόβλημα του μη βιασμού του περιβάλλοντος πέρα απο ένα ορισμένο μέτρο. Με αυτήν την οπτική ο άνθρωπος παραμένει εκείνο το είδος που επιθυμεί τα όρια της ρύθμισης και της ισορροπίας, παραμένοντας στο κέντρο αν όχι του σύμπαντος, τουλάχιστον της γης. Με την οικολογική συνείδηση απεναντίας σταματά να είναι ο θεμελιακός επιθυμών. Δεν βρίσκεται πια στο κέντρο αλλά στο εσωτερικό, αναγνωριζόμενος σαν ένα μέρος, βέβαια με τις δικές του ιδιαιτερότητες και σε σχέση με όλα τα άλλα τα μέρη, χωρίς να αυτοδιορίζει την δικιά του σχέση σαν τον προνομιούχο παράγοντα που πρέπει να επιβάλλεται σε όλα τ' άλλα τα γήινα είδη.

Στην βάση της βιο-τοπικής επιλογής υπάρχει η αποδοχή της θεμελιακής προϋπόθεσης των οικοσυστημάτων την οποία ο Bookchin ιδρυτής της κοινωνικής οικολογίας, όρισε με την επιτυχημένη φράση, « η ένωση της διαφορετικότητας ». Με άλλα λόγια τα διαφορετικά μέρη που συνθέτουν το όλο έχουν μεταξύ τους μια σταθερή, αρμονική σχέση ισορροπίας. Είναι μια κατάσταση συνεργασίας στην οποία όλα τα μέρη από το πιο μικρό ως το πιο μεγάλο αναπτύσσουν μια αναγκαστική λειτουργία της οποίας η σπουδαιότητα εξάγεται από το γεγονός ότι είναι σε σχέση. «...»

Σ' ένα οικοσύστημα δεν υπάρχει μια συγκεντρωτική διεύθυνση και πολύ περισσότερο μια ιεραρχική διαστρωμάτωση αλλά κάθε ατομικό στοιχείο διατηρεί την δικιά του ειδική σπουδαιότητα, που είναι αναντικατάστατη

και αυτό γιατί έχει μια σημασία στο εσωτερικό του συνόλου. Δεν υπάρχει μια ελίτ που θα αποφασίζει, ένας κεντρικός πυρήνας από τον οποίο να εξαρτάται το οικοσύστημα και από τον οποίον να προέρχονται όλες οι αποφάσεις. Η συνεργασία δεν αναπτύσσεται μεταξύ οργανισμών διαφοροποιημένων ανάλογα με την σπουδαιότητά τους, αλλά μεταξύ διαφορετικών οργανισμών που έχουν ίση σπουδαιότητα ο ένας με τον άλλον, που αλλάζουν μεταξύ τους ενέργεια, ρόλους, σκοπούς, φτιάχνοντας μια οντότητα που υποστηρίζεται στη συμφωνία απ'όλα της τα μέρη χωρίς να παίρνει αποφάσεις από άλλους.

Θέλοντας να κάνουμε μια συμβολική μεταφορά, λέμε πως ένα οικοσύστημα από την στιγμή που παρουσιάζει σχέσεις πολύπλοκες μεταξύ ενός τεραστίου αριθμού μελών που έχουν κοινές, αμοιβαίες και αρμονικές σχέσεις, είναι ένα κοινωνικό γεγονός. Κατά τα λοιπά η πολιτισμική πορεία κυριευμένη από τον νου είναι γεμάτη από συμβολικές μεταφορές, σε τέτοιο βαθμό που η φαντασία μας είναι μια συνεχής συμβίωση με αυτό που συμβαίνει ολόγυρά μας. Και σκέπτομαι ότι, για να εισέλθουμε και να γίνουμε μέρη των οικοσυστημάτων, είναι αναγκαίο να συμβιώσουμε με αυτά στα γεγονότα τους και όχι μόνο σε συμβολικό επίπεδο. Είναι αναγκαίο να είμαστε συνεργάσιμοι στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και στην σχέση με την κοινωνία των οικοσυστημάτων.

δ. Το Πολιτικό σαν οικολογική σχέση

Είδαμε πως οι αξίες των εννοιολογικών κατηγοριών του πολιτικού προβλήματος παίρνουν μέρος στην πολιτισμική παραγωγή, δεν είναι δηλ. ενδημική αναγκαιότητα του κοινωνικού σώματος αλλά αποκλειστικοί προσδιορισμοί της συλλογικής φαντασίας που είναι σταθεροποιημένοι και προσχωρημένοι σε τέτοιο βαθμό ώστε να εμφανίζονται απαραίτητοι. Έχοντας ο άνθρωπος την ικανότητα του αυτο-προσδιορισμού, μια δυνατότητα δηλ. του ανθρώπινου νου, έχει πειστεί εδώ και χιλιάδες χρόνια πως για να έλθει σε επικοινωνία και σε σχέση με όλο αυτό που είναι διαφορετικό απ'αυτόν θα πρέπει να το καταλάβει, να το κυριαρχήσει. Η φύση μας είχε δωρηθεί απ' τον θεό για δικιά μας χρήση και για τις δικές μας ανάγκες, γι' αυτό θα μπορούσαμε να την καταλάβουμε, να την βιάσουμε και να την κομματιάσουμε για την ευχαρίστησή μας.

Δεν υπολογιζόταν και δεν υπολογίζεται βέβαια παρά μόνο σαν αντικείμενο μέσα στα ανθρώπινα σχέδια. Αυθαίρετα δε, είχε παγιωθεί ότι και μεταξύ των ανθρώπων υπήρχε κάποιος που ήταν πιο σπουδαίος δίπλα σε κάποιον που δεν άξιζε τίποτα. Και έτσι καταχρηστικά στηριζόταν μια ελίτ που αυτο-ανυψωνόταν στην νόμιμη κυριαρχία επι των πραγμάτων, των

ζών και αυτών των ίδιων των ανθρώπων. Έτσι στηρίχθηκε η ιεραρχία που της αποδόθηκε αρχικά μια θεική νομιμότητα, ενώ τώρα τείνει να της αποδοθεί μια έμφυτη αναγκαιότητα φυσικής προέλευσης. Με αυτόν τον τρόπο η κυριαρχία και η ιεραρχία έγιναν αξίωμα και κριτήριο με τα οποία ολοκληρώνονται οι λειτουργίες που είναι απαραίτητες στην κοινωνική καθοδήγηση και σ' αυτήν την ίδια τη σχέση με την φύση και το περιβάλλον.

Απεναντίας η βιο-τοπική προσδοκία να εισάγει την κοινωνικότητά μας στο εσωτερικό του οικοσυστήματος, όχι τόσο με την επίσημη έννοια του περιβαλλοντολογισμού αλλά μ' εκείνη την πιο βαθιά της οικολογικής ολοκλήρωσης. «...»

Στο επίπεδο της πλήρους συλλογικής συνείδησης πρέπει να επιτευχθεί η πολιτιστική ανύψωση στις συμπεριφορές και στις πράξεις. «...»

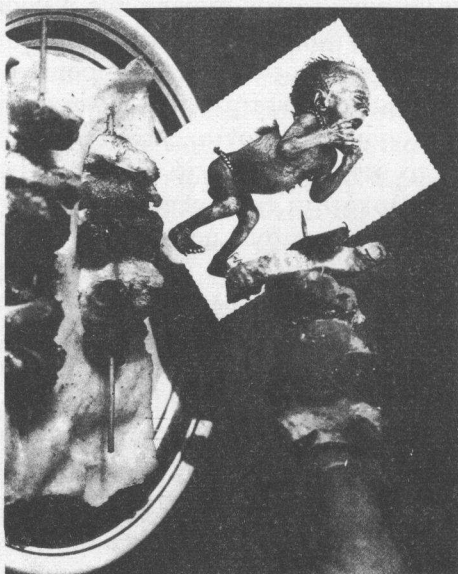
Μια ουτοπία χωρίς ελπίδα. Ακόμη και αυτό είναι μια προκατάληψη που η κυρίαρχη κουλτούρα έχει σφηνώσει μέσα μας για να διασφαλίσει ισοβία την νομιμότητά της. Η συζήτηση που είναι περισσότερο της μόδας για να κτυπηθούν οι αντι-εξουσιαστικές αρχές είναι πως εάν ένα σύστημα ισονομίας και ελευθερίας ήταν δυνατό σε πρωτόγονες καταστάσεις, στις παρούσες κοινωνίες που γίνονται όλο και πιο σύνθετες δεν είναι αυτό μόνο απραγματοποίητο αλλά και παράλογο. Όλα αυτά είναι βέβαια σαχλαμάρες. Ανατρέπουμε αυτή τη "θέση", με το να παρατηρήσουμε το πώς λειτουργεί ένα οικοσύστημα που παρουσιάζει το μέγιστο της πολυπλοκότητας και που στηρίζεται στην αρχή της αντι-ιεραρχικής συνεργασίας μεταξύ όλων των μερών του. Εάν βασιζόμαστε σε μια κάθετη κεντρική μορφή, θα διαλυόταν η ισορροπία όπως συμβαίνει στην περίπτωση των ανθρώπινων συστημάτων. Για να ασκήσει την εξουσία της η κυριαρχία έχει την ανάγκη του ελέγχου. Έτσι όσο ένα σύστημα είναι σύνθετο πρέπει να απλοποιηθεί, να βιαστεί σπάζοντας την ευαίσθητη ισορροπία που υπάρχει μεταξύ των μερών και των διαφορετικότητων του. Είναι αυτό που συμβαίνει στην εποχή μας και από όπου προέρχονται όλες οι οικολογικές καταστροφές. Δεν είναι τυχαίο το ότι είμαστε κοντά σ' ένα αντιστρέψιμο σημείο, αφού η κοινωνική πολυπλοκότητα έχει αυξηθεί και συνεχίζει να αυξάνεται υπέρμετρα. Είναι ανάγκη να σταματήσουμε να εξετάζουμε τα κέντρα των αποφάσεων σαν πολιτικές αναφορές. Εξ' αιτίας της αύξησης της πολυπλοκότητας αυτά απομακρύνονται όλο και περισσότερο και γίνονται όλο και πιο κάθετα. Και έτσι λοιπόν έχουν ανάγκη για επιβολή, για μεγαλύτερο έλεγχο και τεχνικές απλοποίησης και βίας πάνω σ' αυτά που κυριαρχούν. Είναι ανάγκη να γυρίσουμε στην αξιοποίηση των ατομικών μερών, όχι που να λειτουργούν δόλια σε ένα κυρίαρχο κέντρο, αλλά να λειτουργούν αυτά καθ' αυτά τα ίδια, καθένα σε άμεση σχέση μ' όλα τα άλλα. Έτσι είναι τα πράγματα για το πολιτικό πρόβλημα. Κάθε άνθρωπος πρέπει να ζει σε άμεση σχέση με τους άλλους χωρίς να προσπαθεί να διαχειρι-

στεί αυτή τη σχέση μια κεντρική κυβέρνηση που θα σκέπτεται για όλους.

Συγχρόνως κάθε κοινωνική μονάδα θα πρέπει να οργανώνει μεταξύ των μελών της κοινωνικές σχέσεις βασισμένες στην άμεση-δημοκρατία, όπου οι αποφάσεις είναι κοινωνική περιουσία και υπάρχει ο πιο σύνθετος σεβασμός των ατομικών διαφορετικοτήτων. Λοιπόν, ανεξάρτητα από την έκτασή της η πολυπλοκότητα γίνεται αυτο-κυβερνούμενη αφού δεν εξαρτάται από ψηλά. Εάν λοιπόν ο βιο-τοπισμός που είναι σύμφωνος με τις αρχές των οικοσυστημάτων θέλει να μην έχει μια θεωρητική και ιδεαλιστική σημασία δεν μπορεί και δεν πρέπει να παραβλέψει μια λύση του πολιτικού προβλήματος, αντι-ιεραρχική, ελευθεριακή και ισότητας. Εάν δεν το κάνει αυτό και τοποθετηθεί με περιβαλλοντολογικό τρόπο απέναντι στο περιβάλλον που μας περιβάλλει, είναι σίγουρο πως θα αναπαράγει σε επίπεδο ανθρώπινης κοινωνίας την λογική της κυριαρχίας και την διαίρεσή της σε στρώματα και ιεραρχικούς ρόλους, αφήνοντας κάθε τόσο το σπέρμα της επιθυμίας για κυριαρχία.

Η ανθρώπινη κοινωνία πρέπει να επιστρέψει στο να είναι η συμβίωση με τις διαφορετικές μονάδες που είναι η βάση των οικοσυστημάτων. Διαφορετικά είναι προορισμένη και αυτό θα είναι δικιά της επιλογή να παραμείνει ένας παράγοντας δυσαρμονίας και καταστροφής. Πρέπει τελικά να αποκτήσουμε μια ομοιοπαθητική στάση. Στην βιολογία η ομοιοστατική είναι μια εσωτερική κατάσταση ισορροπίας των ζωικών οργανισμών, που εξασφαλίζει μια φυσική βιολογική δραστηριότητα των κυττάρων και των ιστών.

Andrea Papi «Μετάφραση»

ΑΜΕΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΑΤΟΜΑ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ - ΟΜΟΣΠΟΝΔΟΠΟΙΗΣΗ

Είναι δυνατόν στις σημερινές κοινωνικές συνθήκες να μπορέσουν να λειτουργήσουν οι άμεσο-δημοκρατικές διαδικασίες; Η απάντηση στην ερώτηση αυτή οπωσδήποτε δεν είναι εύκολη. Και δεν είναι εύκολη γιατί μέχρι σήμερα αυτές δεν έχουν σε μεγάλη έκταση και για μεγάλο χρονικό διάστημα ασκηθεί. Εκτός βέβαια στην αρχαία Ελλάδα και εκτός ελαχίστων περιπτώσεων στην σύγχρονη εποχή και σε έκτακτες κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες, όπως για παράδειγμα το 1936 στην Ισπανία. Αλλά και γιατί υπάρχει γύρω τους μια ολόκληρη μυθοπλασία που εκπορεύεται από το κυρίαρχο συγκεντρωτικό σύστημα, κυριολεκτικά αρνητική.

Ας δούμε όμως πώς λειτουργεί η άμεσο-δημοκρατική οργάνωση καθώς και ποιες ανάγκες την δημιουργούν. Είναι γνωστό πως κάθε κοινωνικο-πολιτικός λόγος απαιτεί και ένα συγκεκριμένο οργανωτικό σχήμα. Αυτό είναι κατανοητό γιατί για να έχει αποτελεσματικότητα θα πρέπει να είναι μαζικός, και η μαζικότητα απαιτεί κάποιας μορφής οργάνωση. Οι άμεσο-δημοκρατικές σχέσεις λειτουργώντας μέσα στο πλαίσιο αυτού του δεδομένου, δεν

είναι έτοιμο μόνο μια τεχνική οργάνωσης αλλά είναι πρώτιστα η οργανωτική εξειδίκευση μιας συγκεκριμένης κοινωνικο-πολιτικής σκέψης και στάσης, μια γενικευμένη φιλοσοφία που έχοντας για κέντρο της τον άνθρωπο ζητά απ' αυτόν να γίνει ο ίδιος κυρίαρχος του εαυτού του.

Είναι δηλ. ο ελευθεριακός λόγος που πιστεύει πως ο άνθρωπος πρέπει να αναπτύξει μια αντι-αυταρχική φυσιογνωμία μέσα από οργανωτικά σχήματα που θα ευνοούν την αντι-εξουσιαστική συμπεριφορά, σχήματα που θα προσπαθούν να περιορίσουν κάθε συνειδητή ή ασυνείδητη διάθεση ή κατάσταση συγκεντρωτισμού και έμμεσης αντιπροσώπευσης, που θα επιτρέπουν στον άνθρωπο να αναπτύξει τις δυνατότητες αυτενέργειας και αυτοδιεύθυνσης που διαθέτει.

Θα λέγαμε λοιπόν πως οι άμεσο-δημοκρατικές διαδικασίες είναι μια από τις πολλές συνθήκες που θα πρέπει να δημιουργηθούν για την εδραίωση ελευθεριακών προοπτικών, είναι δηλ. μια αναγκαία και απαραίτητη προϋπόθεση αλλά όχι και η μόνη. Κάθε οργανωτικό σχήμα για να έχει επιτυχία πρέπει να

αντανακλά στην δομή του τη δύναμη και την φυσιογνωμία της σκέψης και των οραμάτων από τα οποία προέρχεται. Και η αμεσοδημοκρατία τα εμπεριέχει αυτά ή τουλάχιστον προσπαθεί να τα εμπεριέχει. Βασίζεται δε στην εξής απλή αλλά εκρηκτική στην δυναμική της αρχή: κάθε άνθρωπος αποφασίζει άμεσα για αυτά που τον αφορούν. Μέσα απο την απευθείας συμμετοχή του ασχολείται προσωπικά με τις επιθυμίες, τις ανάγκες, τα οράματά του, αποκλείοντας κάθε αντιπροσώπευση που θα το στερεί την άμεση επαφή και σχέση με αυτά.

Ετσι από την άμεση δημοκρατία της αρχαίας Ελληνικής πόλης μέχρι αυτής στο σήμερα στις διάφορες ομάδες και κινήματα, η αρχή αυτή παραμένει ίδια. Βέβαια τότε ήταν μια ολόκληρη κοινώνια που είχε διαπαιδαγωγήσει τα μέλη της έτσι ώστε η άμεση συμμετοχή στις λειτουργίες της να μην είναι μόνο καθήκον αλλά κάτι περισσότερο: να είναι ο κύριος όρος για την ύπαρξή τους. Σήμερα απεναντίας οι αμεσοδημοκρατικές σχέσεις βρίσκονται έξω από τις κατεστημένες δομές, που είναι δομές αντιπροσωπευτικές, ιεραρχικές, εξουσιαστικές. Συναντώνται μέσα σε ομάδες και κινήματα, με ανθρώπους που προσπαθούν να διαπαιδαγωγήσουν μέσα απ'αυτές μια συνείδηση και μια προσωπικότητα, αυτόνομη και εναλλακτική. Βρίσκονται εκεί όπου γίνονται προσπάθειες να αποκτήσουν οι άνθρωποι χαρακτήρα αντιμάζας, όπως λέει ο Κόλλιν Γουώρντ.

Οι αμεσο-δημοκρατικές σχέσεις μπορούμε να πούμε ότι μπορούν να λειτουργήσουν εξάισια μέσα σε μικρά σχήματα. Ομως όσο ο αριθμός των ανθρώπων αυξάνεται μέσα σ'αυτά, τόσο μεγαλώνουν και οι δυσκολίες της άμεσης έκφρασης και συμμετοχής τους. Και ακριβώς στο στοιχείο του μεγέθους μπορούμε να εντοπίσουμε τα μείζονα προβλήματα τους.

«Όταν οι άνθρωποι αναγκάζονται νά σηκώσουν το χέρι για να μιλήσουν ...» αρχίζουν οι αμεσοδημοκρατικές σχέσεις να έχουν προβλήματα. Τότε κάνει κυρίαρχα την εμφάνισή του ο παράγοντας άνθρωπος, αποκτώντας ιδιαίτερη σημασία η συμπεριφορά του, η αυτογνωσία του, ο αυτοέλεγχός του, ο σεβασμός του στους άλλους. Σε μια συγκέντρωση πολλών ανθρώπων η αμεσότητα διασφαλίζεται στον βαθμό κατ'αρχήν που είναι πρόθεση όλων να διασφαλιστεί. Που σημαίνει αυτοσυνείδητη διάθεση για όσο το δυνατόν ολιγότερη εξουσία απ'όλους, για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο σεβασμό προς τους άλλους. Ετσι κάθε αναγκαίος περιορισμός, όρος, γενική αρχή που φαίνονται να ελαττώνουν την αμεσότητα της δημοκρατίας, δεν πρέπει να λαμβάνονται σαν υποχώρηση προς συγκεντρωτικές και εξουσιαστικές αρχές αλλά σαν πράξεις που στοχεύουν να την προσαρμόσουν λειτουργικά μέσα στα μεγαλύτερα σχήματα, όπου δυστυχώς οι εντάσεις και οι διαφωνίες μεταξύ των ανθρώπων είναι ιδιαίτερα σφοδρές και διάλλαχτες. Οι περιορισμένοι χρό-

νοι στις ομιλίες, οι πλειοψηφικές αποφάσεις, οι κληρώσεις κ.λ.π. απλά κάνουν συμβατή την αμεσο-δημοκρατία με τα ανθρώπινα σύνολα. Και όσο ο αριθμός των ανθρώπων μεγαλώνει τόσο πρέπει αυτοί να επιστρατεύουν όλο και μεγαλύτερες δυνάμεις αυτοελέγχου για να εμποδίζουν την εξουσία να παίρνει διαστάσεις και να γίνεται καταστροφική.

Τότε δημιουργείται η ανάγκη της ομοσπονδοποίησης. Το πλήθος των ανθρώπων και των ομάδων όσο και η χωροταξική τους κατανομή αναγκάζουν και εφόσον απαιτείται μια συνολική τακτική, την σύνδεση μεταξύ τους. Η μικρή ομάδα ίσως είναι το καλύτερο σχήμα για την οργάνωση με μεγέθη και όρους ανθρώπων. Η ομοσπονδοποίηση είναι ο καλύτερος τρόπος οργάνωσης για την διατήρηση της αυτονομίας τους. Είναι η μικρότερη απομάκρυνση από τις αμεσοδημοκρατικές και αντι-ιεραρχικές σχέσεις.

Βέβαια η ομοσπονδοποίηση σαν οργανωτικό σχήμα έχει μεγάλες δυσκολίες, όχι βέβαια και αξεπέραστες. Οι δυσκολίες αυτές εντοπίζονται κατά πρώτον στην τάση που έχει κάθε ανώτερο ενοποιητικό όργανο, μια συνέλευση π.χ. με τα διάφορα όργανα και επιτροπές της, στο να τείνει προς εξουσιαστικές συμπεριφορές και πρακτικές και κατά δεύτερον στην ανάγκη άμεσων αποφάσεων που τα κεντρικά όργανα θα πρέπει να παίρνουν ανάλογα με τα καθημερινά και έκτακτα προβλήματα. Αποφάσεις που

δεν θα μπορούν να ληφθούν με αμεσο-δημοκρατικές διαδικασίες, όσο και αν αυτές θα έχουν κατά κάποιο τρόπο και σε γενικές γραμμές προβλεφθεί μέσα σε ειδικότερα πλαίσια αποφάσεων και αρχών, εγκεκριμένων με αμεσο-δημοκρατικό τρόπο.

Από την αρχή στο κείμενο αυτό η μικρή ομάδα θεωρήθηκε σαν ο πυρήνας, σαν η μονάδα της αμεσοδημοκρατίας. Και αυτό όχι βέβαια *a priori*. Θεωρούμε πως στις σημερινές συνθήκες μόνο σχήματα περιορισμένα μπορούν να βοηθήσουν τον άνθρωπο να απαγκιστρωθεί από την εξουσία και να αυτενεργήσει για τις επιθυμίες και τις ανάγκες του. Και αυτό γιατί η εξουσία βασικά είναι ιδιαίτερα εμφανής μέσα στα μικρά σχήματα. Και όσο πιο εμφανής είναι, τόσο μεγαλύτερη κάνει την ανάγκη για την κατάργησή της, τόσο πιο έντονη κάνει την επαγρύπνηση εναντίον της.

Σίγουρα η μικρή ομάδα παρουσιάζει και αυτή σοβαρά προβλήματα μετά από κάποιο καιρό ύπαρξης, προβλήματα που έχουν σχέση όχι τόσο με την οργάνωσή της, όσο με τις σχέσεις των ανθρώπων μέσα σ' αυτήν. Οι άνθρωποι εύκολα κουράζονται, αρχίζουν οι προστριβές μεταξύ τους, τους παρασύρει η ανία και η έλλειψη ουσιαστικής αντιπαράθεσης που κάνει την εμφάνισή της μετά από κάποιο χρονικό διάστημα συνύπαρξης, με αποτέλεσμα η ομάδα να παρουσιάζει τάσεις είτε συνολικής εσωστρέφειας και εξουσιασμού είτε διάλυσης. Πάντως μια τέτοια ομάδα βάσης

δεν είναι δυνατόν να υπάρχει για μεγάλο χρονικό διάστημα όσο αρμονική και αν είναι. Αργά η γρήγορα η συμμετοχή σ' αυτήν γίνεται βασανιστική. Και θα πρέπει κάποια στιγμή να διαλύεται. Και άλλες ομάδες να δημιουργούνται στην θέση της αν θέλουμε να συντηρούνται οι συνθήκες εκείνες για την λειτουργία των αμεσο-δημοκρατικών διαδικασιών.

Βέβαια το άτομο, η ύπαρξη του, έχει αναφαίρετο το δικαίωμα, την επιλογή της μη ένταξης. Αυτό είναι αυτονόητο. Βέβαια και τότε η ομοσπονδιακή δυνατότητα μπορεί να υπάρξει για το άτομο. Αν το επιθυμεί, μπορεί μέσα απο αμεσο-δημοκρατικές συνελεύσεις ανά περιοχές, ανά εργασιακές δραστηριότητες κ.λ.π. να ομοσπονδοποιηθεί με τις άλλες ομάδες και συσπειρώσεις.

Πάντως η ομάδα, το μικρό δηλ. σχήμα υπερέχει γιατί, δημιουργεί έναν ζωτικό εναλλακτικό χώρο, μέσα στον οποίο ο άνθρωπος ενθαρρύνεται ώστε να αποτινάξει από πάνω του όλα τα στερεότυπα της εξουσίας, ενθαρρύνεται στο να αποκτήσει το χαμένο θάρρος της γνώμης, της δικιάς του γνώμης, ενθαρρύνεται, στο να ανακτήσει την χαμένη του αυτενέργεια. Ενθαρρύνεται τέλος να αναπτύξει σχέσεις με τους συνανθρώπους του βασισμένες πάνω σε αρχές, συναισθήματα, αξίες. Μέσα στην ομάδα αναγνωρίζει τέλος τον εξουσιασμό του και τον εξουσιασμό των άλλων, ανακαλύπτει τελικά τις τεχνικές που χρησιμοποιεί εναντίον του η εξουσία. Πλησιάζει τα προβλήματα που τον απασχολούν, βρισκόμενος σε άμεση επαφή μαζί

τους, κάνοντας έτσι πιο εύκολη την επίλυσή τους.

Είπαμε πιο πάνω πως οι πρώτες δυσκολίες στην ομοσπονδοποίηση συναντώνται με τον σχηματισμό των κεντρικών συντονιστικών οργάνων που κατά την άποψή μας πρέπει να είναι γενικές συνελεύσεις των ομάδων και των ατόμων. Πράγματι με την δημιουργία κάποιου επιπέδου συντονιστικών διαδικασιών, αυτόματα κάνουν την εμφάνισή τους αντιπροσωπευτικές συνθήκες και ανάλογες συμπεριφορές. Βέβαια η αμεσο-δημοκρατία δεν χάνεται, απλά πρέπει να ανακαλύπτονται χειρισμοί και τεχνικές που θα διασφαλίζουν την όσο το δυνατόν καλύτερη άσκησή της.

Πρέπει να γίνει κατανοητό πως σε κάθε επίπεδο αμεσο-δημοκρατίας δημιουργούνται και συνθήκες έμμεσης αντιπροσώπευσης και εξουσίας. Στα μεγάλα σύνολα η αμεσο-δημοκρατία ορίζει την ποιότητά της από τον βαθμό που μπορεί να περιορίζει όσο το δυνατόν το συγκεντρωτισμό, την ιεραρχία που κάνουν την εμφάνισή τους μέσα στις σκέψεις και τις πράξεις των ανθρώπων. Έτσι η αρχή της ανακλητότητας, της συγκεκριμένης χρονικά αντιπροσώπευσης, της εντοπιότητας, της πλειοψηφικής απόφασης με σεβασμό και δημοσιοποίηση της μειοψηφικής, της προσωρινότητας των οργάνων κ.λ.π., είναι τεχνικές που δημιουργούν τον χώρο της. Μέσα στα μεγάλα σύνολα ανθρώπων αυτή είναι περισσότερο μια συνεχής προσπάθεια, μια δυναμική που προσπαθεί να επεκτείνει

την “αμεσότητα” παρά μια στατικά παγιωμένη κατάσταση.

Πάντως οι σημερινές κοινωνικές συνθήκες είναι τόσο πολύπλοκες, αλλάζουν τόσο γρήγορα που η ομοσπονδοποίηση με αμεσο-δημοκρατικές διαδικασίες και στα πλαίσια κάποιου κινήματος θα είναι πολύ δύσκολο να δώσουν απαντήσεις, να πράξουν και να ελεγχθούν ανάλογα. Αυτό βέβαια είναι αλήθεια. Μια κεντρική συνέλευση μπορεί να δώσει μόνο γενικές και κατευθυντήριες αρχές, όσο διορατική και αν είναι. Τα όργανά της θα κινηθούν με βάση αυτές. Στις καθημερινές απαιτήσεις όμως, όπου η πολυπλοκότητα και η αντιφατικότητα είναι κυρίαρχες συνθήκες και τα προβλήματα που παράγουν είναι απρόβλεπτα, η αμεσο-δημοκρατία συναντά δυσκολίες στο να δώσει λύσεις σ'αυτά.

Και σ' αυτήν την περίπτωση θα πρέπει να πούμε πως οι αμεσο-δημοκρατικές διαδικασίες είναι τέτοιες μόνο στον βαθμό που κάθε στιγμή διεκδικούν την ύπαρξή τους και τον χαρακτήρα τους. Είναι η προσπάθεια, η ατομική και συλλογική συνείδηση που πρέπει να βελτιώνονται κάθε στιγμή. Είναι ο λόγος και η πράξη που σιγά-σιγά εξελικτικά θα εξειδικεύονται, θα λεπτομερειοποιούνται μέσα από την αμεσότητα της εμπειρίας των ομάδων, των ατόμων, των πρωτοβουλιών και θα δίνουν απαντήσεις στα άπειρα καθημερινά προβλήματα. Είναι τελικά τα λάθη που θα γίνονται και οι αδυναμίες που θα ανα-

καλύπτονται και που θα αναγκάζουν τη σκέψη να προχωράει σε νέες αμεσο-δημοκρατικές βελτιώσεις και πρακτικές.

Στην αρχή του κειμένου αυτού κάναμε την ερώτηση, αν μπορούν να λειτουργήσουν οι διαδικασίες της αμεσο-δημοκρατίας στα πλαίσια ενός συστήματος ιεραρχικού και εξουσιαστικού, όπως είναι αυτό που ζούμε σήμερα. Η απάντηση είναι ναι. Κάθε προσπάθεια, κάθε κίνημα ενάντια στη σημερινή κοινωνία και το είδος των ανθρώπων και των σχέσεων που κατασκευάζει, πρέπει να είναι εναλλακτικό. Και η εναλλακτικότητα δεν μπορεί να αποκτήσει υπόσταση αν δεν έχει τη δικιά της ενέργεια που θα παράγεται από ανθρώπους με πίστη στον εαυτό τους και τις δυνατότητές τους, με διάθεση για αυτοδιεύθυνση και αντι-εξουσιαστική δημιουργία.

Και μόνο σχέσεις αμεσο-δημοκρατικές δηλ. σχέσεις που θα προσπαθούν να εξουδετερώσουν τον εξουσιασμό που έχει μέσα του ο άνθρωπος καθώς και αυτόν που υφίσταται από άλλους ανθρώπους και μηχανισμούς, μπορούν να δώσουν στην εναλλακτικότητα, στο διαφορετικό τελικά σαν αντίσταση και αντίδραση στην καθημερινή αθλιότητα, τη δύναμη που χρειάζεται.

Η αμεσο-δημοκρατία τελικά δίνει την ευκαιρία στους ανθρώπους να συμπεριφερθούν αυθόρμητα, διεκδικώντας με την αμεσότητα που τους προσφέρει, την κυριαρχία της ύπαρξής τους. Είτε σαν ομάδες

είτε σαν άτομα μπορούν να την περικλείσουν σε ομοσπονδοποιημένα σχήματα και να την προωθήσουν μέχρι τις ακρότατες δυνατότητές της. Γιατί έτσι ή αλλιώς δεν είναι

παρά ένα από τα πολλά μέσα για την δημιουργία των εναλλακτικών χώρων, για την επικράτηση τελικά του ελευθεριακού λόγου.

Αλ. Μηλιωρίδης.

ΧΘΕΣ ΥΜΝΗΤΕΣ ΣΗΜΕΡΑ ΥΠΟΚΡΙΤΕΣ

Το να καταδικάζουν σήμερα ένα καθεστώς που μέχρι χθες υποστήριζαν με τον πλέον αχαρακτήριστο τρόπο, χωρίς τουλάχιστον να επιθυμούν κάπως να απολογηθούν γι' αυτό, να ζητήσουν έστω συγγνώμη, να εξηγήσουν τέλος πάντων με κάποια ειλικρίνεια το γιατί της συμπεριφοράς τους, σημαίνει πως μας κοροιδεύουν, πως είναι τουλάχιστον υποκριτές. Και το σπουδαιότερο σημαίνει πως συνεχίζουν να διακατέχονται από την ίδια ηθική που τους επέτρεπε μέχρι χθες να υποστηρίζουν κάτι για το οποίο έπρεπε και όφειλαν να γνωρίζουν την ανηθικότητά του.

Μιλάμε, όπως γίνεται κατανοητό, για την στάση του κράτους, των κομμάτων, και των διάφορων επώνυμων απέναντι στα συγκλονιστικά γεγονότα της Ρουμανίας που παρά τις μεγαλοστομίες τους ή την βοήθεια που πρόσφεραν στον επαναστατημένο Ρουμάνικο λαό, παρέμεινε μια στάση υποκρισίας χωρίς ουσιαστική ανθρωπιστική αξία, μια στάση της στιγμής και της απαραίτητης ανάγκης τους για δημοσιοποιημένη αγαθοεργία.

Είναι πράγματι εξοργιστικό το πώς χρησιμοποιείται απ' όλους αυτούς η κάθε είδους τεχνική προκειμένου να ξεχαστεί το παρελθόν τους, τότε που υμνολογούσαν τον τύραννο ή τουλάχιστον να μην συνδεθεί ή να συγκριθεί αυτό με το παρόν τους. Πριν από λίγο καιρό δεν ήταν που όλα σχεδόν τα κόμματα έστειλαν αντιπροσωπείες τους στο συνέδριο του Κ.Κ Ρουμανίας; Δεν ήταν η ΕΑΡ που ενισχυόταν οικονομικά από τον Τσαουσέσκου; Δεν ήταν οι από χρόνια ύμνοι του ΚΚΕ στον Καντάρ, στον Χόνεκερ, στον Ζίφκοβ, στον Χούζακ και σε τόσους άλλους για να μιλήσουμε για τους πιο πρόσφατους;

Το να σβήνουν με μια μονοκοντυλιά το παρελθόν τους προσπερνώντας το με έντεχνη αδιαφορία ή και αλλάζοντάς το εφόσον το μπορούν δεν είναι κάτι το καινούργιο γι' αυτούς. Η πορεία τους στηρίζεται στο να υμνούν και έπειτα να καταδικάζουν, στο να αποσιωπούν και έπειτα να δικαιολογούν. Είναι πράγματι τόσο κοινότυπη η σημερινή τους "αμνησία" που πραγματικά κάθε άλλη τους συμπεριφορά θα ήταν εντελώς περιέργη.

Βέβαια δεν μπορούν για παράδειγμα να ξεχαστούν οι γραπτές υμνολογίες Ελλήνων πολιτικών και προσωπικοτήτων σε βιβλία του Τσαουσέσκου, είναι τόσο τραγικές για τον Ρουμάνικο λαό. Από τον Καραμανλή ως τον Παπανδρέου και από τον Κύρκο ως τον Φαράκο όλο το μεγαλείο της

συνειδητής αθλιότητας και της πολιτικής ανικανότητας. Στους χαρακτηρισμούς τους για τον τύραννο δεν διαφέρουν από τους αυλοκόλακες Ρουμάνους. Αν αυτοί τον αποκαλούσαν "...μεγαλοφυΐα των Καρπαθίων..", ο Παπανδρέου προλόγιζε "...με ιδιαίτερη χαρά..." έκδοση κειμένων του στα Ελληνικά. Αν αυτοί τον αποκαλούσαν "...τιτάνα των τιτάνων...", ο Κύρκος έγραφε ότι "...ενέπνεε ακούραστα πρωτοποριακές γραμμές...". Αν αυτοί τον αποκαλούσαν "...ο Δούναβης της σκέψης...", ο Φαράκος τον αποκαλούσε "...διοράτικό, πρωτοπόρο, δημιουργικό...".

Όλοι οι αυλοκόλακες είναι τελικά ίδιοι. Τι μέσα τι έξω απο τη Ρουμανία; Τι και αν διαφέρουν τα κίνητρά τους, είναι το ίδιο ένοχοι. Αλήθεια όλοι αυτοί αναρωτήθηκαν το τι θα έλεγε γι'αυτούς ο Ρουμάνικος λαός όταν τους έβλεπε να συνδαιτυμονούν με τον βασανιστή τους, να ανταλλάσσουν μαζί του χαμόγελα και φιλοφρονήσεις; Σίγουρα δεν θα είπαν ότι "...αυτοί δεν γνώριζαν..." αλλά θα είπαν ότι λέγαμε και 'μεις κάποτε για όλους αυτούς που είχαν τις κάθε λογής σχέσεις με την χούντα.

Αν σε μερικούς Ρουμάνους λειτούργησε ο φόβος, η συνειδητή ασυνειδησία που τους έκανε δούλους, συνενόχους στα εγκλήματα που διεπράχθηκαν, στους ξένους, Έλληνες και λοιπούς λειτούργησε η ανά τον κόσμο αλληλεγγύη των εξουσιαστών, λειτούργησε η ανάγκη για την διατήρηση των διεθνών κομματικών, πολιτικών, ιδεολογικών, στρατιωτικών ισορροπιών. Τώρα βέβαια μερικοί όπως οι Αγγλικές βασιλικές καρικατούρες έσπευσαν να αποσύρουν τον τίτλο του "επίτιμου ιππότη της αυτοκρατορίας" που είχαν δώσει στον Τσαουσέσκου. Αλλά έχει κάποια ηθική αξία η πράξη αυτή πέρα απο τη γνωστή υποκρισία των ανά των κόσμο ιμπεριαλιστών; Σήμερα υποστηρίζουν τον πιο αιμοσταγή δολοφόνο και αύριο, αν τα συμφέροντά τους τούς υποχρεώσουν, τον ανατρέπουν. Αυτή είναι η ηθική του σύγχρονου κόσμου και στην Ανατολή και στη Δύση, 'η ηθική ενός πολιτισμού που με τον πλέον αποκαλυπτικό και συγχρόνως αξιολύπητο τρόπο επιβεβαίωσε η ακαδημία Αθηνών, η κορυφή υποτίθεται του πνευματικού κόσμου που κάποτε ανακήρυξε την Ελενα Τσαουσέσκου επίτιμο μέλος της και τώρα τρέχει να την διαγράψει.

Η Ρουμάνικη επανάσταση ήταν ενα κορυφαίο γεγονός, μια έκρηξη μέσα στην ιστορία. Αποκάλυψε από τη μια πλευρά όλη την βαρβαρότητα του χθες και από την άλλη όλη τη δύναμη του σήμερα του Ρουμάνικου λαού. Σ' αυτήν τη στροφή της ιστορίας οι χθεσinoί υμνητές βρέθηκαν ολόγυμνοι, απροετοίμαστοι στο να δικαιολογήσουν τις χθεσινές τους πράξεις υποστήριξης, υμνολογίας, αλληλοβοήθειας στην τυραννία. Δεν μπορούσαν βέβαια και να τις δικαιολογήσουν γιατί η ασύλληπτη βαρβαρότητα του χθες δεν τους επέτρεπε να ψελλίσουν κανενός είδους άλλοθι. Ήταν βέβαια και η αφερεγγυότητα της μέχρι τώρα αυτοκριτικής τους, όποτε βέβαια αυτή επιχειρήθηκε, που δεν τους συνέφερε και πάλι να την κάνουν, όπως και δεν την έκαναν βέβαια γιατί δεν θα τους πίστευε κανείς.

Και έτσι το μόνο που τους έμεινε ήταν να κοροιδέψουν και να υποκριθούν. Προσπέρασαν τις χθεσινές τους πράξεις και τις ανάλογες συνέπειές τους και σήμερα εμφανίζονται αλληλέγγυοι προς τον χθεσινό “παράνομο” λαό, αυτόν δηλ. που μέχρι χθες με την υποστήριξή τους προς το καθεστώς επέτρεπαν να είναι “παράνομος”. Βέβαια μερικοί απ’ αυτούς, οι πλέον ικανοί στην αμετροπρέπεια, μίλησαν προσπαθώντας να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους. Είπαν πως “...ο δικτάτορας κάποτε δεν ήταν δικτάτορας...”. Όμως ποιος μπορεί να τους πιστέψει. Αν ήταν δυνατόν όλοι αυτοί οι φασιστικοί μηχανισμοί του καθεστώτος, να δημιουργήθηκαν μέσα σε καποϊό μικρό ή ύστερο χρονικό διάστημα αφού ανέλαβε την εξουσία ο Τσαουσέσκου. Χρειάστηκαν χρόνια και χρόνια, χρειάστηκε μια αρχή που έγινε με την κατάκτηση της εξουσίας, μια ολοκληρωτική ιδεολογία στη συνέχεια που θα δικαιολογούσε κάθε προνόμιο, κάθε απάνθρωπο περιορισμό, κάθε εγκληματική πράξη, κάθε άσκηση βίας. Είναι μεταφυσική υποκρισία να λέγεται πως κάποιος τύραννος δεν ήταν κάποτε τέτοιος. Ας θυμηθούν καλύτερα όλοι αυτοί τον Στάλιν, τον Χίτλερ, τον Φράνκο, τον Πινোসέτ και κάθε αιμοδιψή τύραννο.

Όμως ποιοι είναι οι λόγοι που όλοι αυτοί οι φαινομενικά ετερόκλητοι ύμνησαν ένα καθεστώς που από την ένταση της αγριότητάς του καθώς και από την έκτασή του ήταν αδύνατο να είχε μείνει για πολύ καιρό κρυφή η πραγματική του φυσιογνωμία, όπως και δεν έμεινε βέβαια άσχετα από τι υποστηρίζουν οι σημερινοί υποκριτές; Τουλάχιστον η διεθνοποιημένη εξουσία, πολιτική, οικονομική, στρατιωτική, ήταν δυνατόν να μην γνώριζε, ήταν δυνατόν να μην γνώριζαν οι ντόπιοι διαχειριστές της, πολιτικοί, στρατιωτικοί, κομματικοί, προύχοντες της οικονομίας, του τύπου, του πνεύματος;

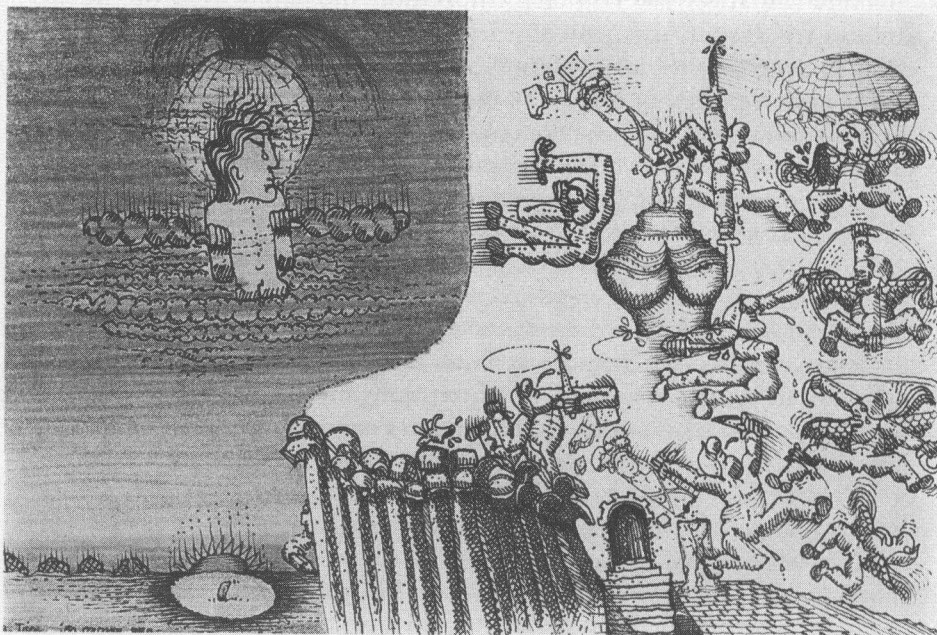
Ο κόσμος είναι χωρισμένος σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα με προσυμφωνημένες σχέσεις και ισορροπίες. Ο Τσαουσέσκου ενταγμένος μέσα σ’ αυτές δημιουργούσε το καθεστώς του εκμεταλλευόμενος τις σκοπιμότητες και της Ανατολής και της Δύσης. Και αυτός ήταν ο λόγος που αν και γνώριζαν τα εγκλήματά του τον άφηναν ήσυχο. Μήπως δεν συνέβαινε το ίδιο και σε τόσες άλλες περιοχές του κόσμου με αιμοδιψή καθεστώτα; Και στην Ελλάδα οι διάφορες καρικατούρες κράτος, κυβέρνηση, κόμματα, πολιτικοί, προσωπικότητες ακολούθησαν ακούραστα, άκριτα, υποκριτικά, συνένοχα τις συμπεριφορές των “μεγάλων” ανάλογα με το που ανήκαν ή νόμιζαν πως ανήκαν.

Επιπρόσθετα για τους μηχανισμούς των Ελληνικών κομμουνιστικών κομμάτων η αποκάλυψη του καθεστώτος θα οριστικοποιούσε το τέλος του συστήματος του “υπαρκτού σοσιαλισμού”, το τέλος μιας ιδεολογίας του μαρξισμού-λενινισμού, το τέλος δηλ. όλων εκείνων των οραμάτων με τα οποία έζησαν γενιές και γενιές ανθρώπων, αφού θα αποδεικνυόταν οριστικά πλέον πως ο δρόμος με όλα αυτά που πίστευαν οδηγεί μόνο στον φασι-

σμό. Και έτσι εισώπησαν περιμένοντας. Δεν ήταν άλλωστε η πρώτη φορά. Δέχθηκαν ποτέ τα εγκλήματα των καθεστώτων του “υπαρκτού σοσιαλισμού”; Εκτός ελαχίστων περιπτώσεων όχι. Πώς ήταν δυνατόν λοιπόν να δεχθούν τα εγκλήματα του Τσαουσέσκου; Μόνο που ο τυφλοπόντικας της επανάστασης που ξαφνικά πρόβαλε την μουσούδα του και τους βρήκε ολόγυμνους τους ανάγκασε να δεχθούν τα γεγονότα, να δικαιολογηθούν, να υποκριθούν με χάρτινα αισθήματα και λόγια. Πρόσφατα δεν ήταν μήπως πού το ΚΚΕ χαρακτήριζε τα γεγονότα που διαδραματίζονται στις πρώιν “λαϊκές” δημοκρατίες “ανύψωση” του σοσιαλισμού σε νέα ποιοτικά επίπεδα ή ακόμη “εξάντληση” ενός συγκεκριμένου τύπου ανάπτυξης των σοσιαλιστικών χωρών, αποδεικνύοντας την υποκρισία που το διακατέχει;¹

Ας σταματήσουμε όμως εδώ. Δεν χρειάζονται άλλες αναφορές στον βίο και την πολιτεία τους. Η υποκρισία όλων αυτών που τους ενώνει η εξουσία πέρα από τα διαφορετικά τους συμφέροντα παραμένει ίδια, προκλητική, απάνθρωπη. Το μόνο που μπορούμε να πούμε γι’ αυτούς και ευχόμαστε να συμβεί είναι να τους καταδικάσει ο Ρουμάνικος λαός όπως καταδίκασε τους βασανιστές του. Είναι τελικά το μόνο που τους αξίζει.

Γ. Μαθαίου.

1. Η πρόσφατη συνολική κριτική τους όπου μετά από 22 χρόνια παραδέχονται ότι ήταν λάθος η υποστήριξη της εισβολής στην Τσεχοσλοβακία φανερώνει τον βαθμό της υποκρισίας τους.

ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΜΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Ο Αλβιν Τοφλέρ σ'ένα από τα τελευταία του βιβλία το "Κραχ" προσπαθεί να προβλέψει θεμελιώνοντας την άποψη πως "...ο βιομηχανικός πολιτισμός καταρρέει σ' όλον τον πλανήτη και ένας νέος, εντελώς διαφορετικός κάνει σιγά σιγά την εμφάνισή του...". Βέβαια δεν είναι ο πρώτος ούτε και ο τελευταίος. Πριν απ' αυτόν πολλοί άλλοι, με τον πλέον διάσημο του προηγούμενου αιώνα τον Καρλ Μαρξ που διατύπωσε πως "...ο καπιταλισμός θα καταρρεύσει από τις ίδιες τις αντιφάσεις του...", υπέθεσαν και προσπάθησαν να προβλέψουν την οριστική κρίση που θα φέρει το τέλος του υπαρκτού κόσμου.

Η ανθρώπινη ιστορία είναι γεμάτη από προβλέψεις. Συστήματα κατασκευάστηκαν έχοντας σαν κύριο άξονά τους τελολογικές αναφορές. Άνθρωποι προφήτευσαν καταστροφές, φυσικές, οικονομικές, πολιτικές και δεν έχει σημασία εάν επαληθεύτηκαν, εάν πράγματι συνέβησαν στο κοντινό ή στο μακρινό μέλλον αυτά που φοβόντουσαν ή ευχόντουσαν. Το αναμφισβήτητο γεγονός είναι πως το αύριο απασχόλησε από πάντα τους ανθρώπους και θα λέγαμε πως καθόριζε ουσιαστικά το παρόν τους.

Κάθε άνθρωπος, σε μικρή ή μεγάλη έκταση μελλοντολογεί, υποθέτει, παίζει με το αύριο, πιθανολογεί στην προσπάθειά του να νικήσει τον χρόνο και να δει να επιβεβαιώνονται στο μέλλον αυτά που ισχυρίζεται στο παρόν. Θα λέγαμε πως η απασχόληση με το κοντινό ή το μακρινό αύριο είναι μια υπαρξιακή ανάγκη, μια φυγή από τη χρονική φυλακή του παρόντος.

Και στη σημερινή εποχή οι απόψεις που προσπαθούν να εισχωρήσουν στο αδιαπέραστο αύριο συνεχίζουν απλά την από το μακρινό παρελθόν πορεία της ανθρώπινης μελλοντολογικής απασχόλησης. Και δεν θα μπορούσαμε να πούμε ότι λειτουργούν αρνητικά. Βέβαια με αυτό εννοούμε ότι κατανοούμε την ανάγκη της πρόβλεψης χωρίς βέβαια να δεχόμαστε την κάθε προφητεία, τον κάθε προφήτη.

Μπορούμε λοιπόν να μιλήσουμε για την μελλοντική πορεία της κοινωνίας και του συστήματός της, για το πώς τυχόν μπορεί κάποια μέρα, αύριο ή και σήμερα ακόμη να καταστραφεί ή να αυτοκαταστραφεί ή και να ευημερήσει. Μπορούμε δε να μιλήσουμε για τις προβλέψεις της καθημερινής ζωής, αυτές δηλ. που έχουν μικρή έκταση δράσης, που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από υπαρξιακή σκοπιά.

Όλα αυτά βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο της επιθυμίας για να προεκτείνουμε το χρόνο μας, να ικανοποιήσουμε την ανάγκη υπέρβασης της στενής καθημερινότητας, να βοηθήσουμε τις φιλοσοφικές, κοινωνικές, πολιτικές μας πεποιθήσεις να επιβεβαιωθούν, να δημιουργήσουμε τελικά υποθετικά σχήματα και καταστάσεις μέσα από τα οποία να ελπίζουμε.

Το αν θα κάνουμε λάθος στις προβλέψεις μας δεν έχει και τόσο σημασία στον βαθμό βέβαια που αυτές δεν μας απορροφούν, δεν καθοδηγούν τις σκέψεις και τις πράξεις μας αλλά απλά μας διασκεδάζουν και μας βοηθούν γενικά. Η ελπίδα είναι μια πρόβλεψη και εμείς πρέπει να ελπίζουμε. Το αν το καπιταλιστικό σύστημα και η κοινωνία που δημιουργήσε οδηγούνται στην καταστροφή, είναι για μας βέβαια μια ελκυστική υπόθεση που ευχόμαστε να πραγματοποιηθεί. Το αν η κοινωνία καταστραφεί τελικά κάποιο αύριο και όχι στο τώρα της στιγμής που αυτή βιώνεται δεν έχει και μεγάλη σημασία. Οπωσδήποτε όμως αυτό είναι για μας μια ατυχία.

Οι υποθέσεις για την αυριανή τύχη του κόσμου είναι επαναστατικές μόνο όταν μπορούν να φιλτράρουν κατά κάποιο τρόπο την ματαιότητα της ζωής, όταν μπορούν να δίνουν ελπίδα, έστω και πρόσκαιρη χαρά στα αδιέξοδα της ύπαρξης και των οραμάτων της. Η πρόβλεψη γίνεται υπόθεση του καθημερινού ανθρώπου μόνο όταν τον διασκεδάζει αλλά και τον προβληματίζει, τον καθοδηγεί αλλά και τον κάνει να φλυαρεί, τον κάνει γενικότερα να ζει. Είναι διασκεδαστικό να λες πως ο κόσμος αυτός που είναι ο κόσμος των εξουσιαστών, δείχνει σημάδια αυτο-καταστροφής. Και, αν πράγματι είναι μια αποτυχημένη υπόθεση, δεν έχει σημασία. Αν όμως είναι αλήθεια, - και από ότι φαίνεται είναι -, τότε θα έχει μεγάλη σημασία. Μόνο που θα πρέπει να επιδιώκεται έτσι ώστε να την βιώσουν οι δικές μας υπάρξεις και όχι των επόμενων ανθρώπων. Γιατί η επαλήθευση της πρόβλεψης δεν έχει καμιά σημασία όταν εμείς, εσείς και οι άλλοι του σήμερα, δεν θα υπάρχουμε αύριο.

Το παιχνίδι με τις πιθανότητες των αυριανών συμβάντων είναι ερεθιστικό εφόσον ζήσουμε το προβλεπόμενο αύριο στο σήμερα μας. Αλλιώς παραμένει ένα παιχνίδι της φαντασίας και της επιθυμίας, της πραγματικότητας και της ανάγκης που ευχαριστεί μεν αλλά που δεν ικανοποιεί υπαρκτά. Πάντως ας προσπαθήσουμε να προβλέψουμε το πώς και το πότε της καταστροφής του καπιταλισμού. Σίγουρα είναι διασκεδαστικό και ωφέλιμο και είναι σίγουρο πως κάποιος θα το πετύχει.

Χ. Φορντίδης.

ΠΟΛΙΣ

“...Η μορφή σαν σκοπός καταλήγει πάντα στον φορμαλισμό. Γιατί αυτός ο σκοπός δεν απευθύνεται σε ένα μέσο αλλά σε ένα έξω. Αλλά ένα ζωντανό μέσο έχει ένα ζωντανό έξω. Μόνο η ένταση της ζωής έχει ένταση μορφής...”

LOYNTBIX MIS BAN NTE ROE.

Οι πόλεις σήμερα μικρές και μεγάλες αργοπεθαίνουν και μαζί με αυτές και οι άνθρωποι, οι κάτοικοί τους. Μήπως όμως συμβαίνει το αντίστροφο; Μήπως παρακαμάζουν οι άνθρωποι και η κοινωνία τους και μαζί μ' αυτούς και ότι δημιούργησαν, μέσα στα οποία είναι φυσικά και οι πόλεις, οι κατοικίες, το δομημένο περιβάλλον γενικότερα;

Στο παρελθόν εξαφανίστηκαν ξακουστές και μυθικές πόλεις, τέτοιες όπως μας την περιγράφει η φαντασία του Ιταλο Καλβίνο.¹ Άλλες έχασαν την φήμη τους, άλλες πάλι από μεγάλες γινόντουσαν μικρές και άλλες από μικρές μεγάλες. Κάποιες τις σκέπασε η θάλασσα, άλλες η έρημος. Τέλος πολλές τις κατέστρεψαν διάφοροι κατακτητές. Σπάνια όμως οι άνθρωποι πέθαιναν μαζί τους. Σκορπούσαν στα πέρατα της γης και θεμελιώναν νέες, δίνοντας συνέχεια στις ζωές, στις ανάγκες, στα όνειρά τους.

Τις τελευταίες δεκαετίες όμως οι πόλεις των ανθρώπων καταστρέφονται. Σε όλες, από τις μικρές ως τις πιο μεγάλες και από τις άσημες ως τις πιο ξακουστές η εικόνα είναι σχεδόν ίδια: καθολική παρακμή του χωροταξικού περιβάλλοντος. Η λειτουργικότητα, η αισθαντικότητα που δημιουργούν την ποιότητα του δομημένου χώρου δεν υπάρχουν πια, τις διεκδίκησαν και τις κέρδισαν όγκοι αφιλόξενοι, κυρίαρχοι και καταπιεστικοί.

Και όλα αυτά δεν θα είχαν και πολύ μεγάλη σημασία αν οι άνθρωποι στα ερείπια των παλιών ή κάπου αλλού μπορούσαν να δημιουργήσουν κάποιες άλλες καλύτερες και ωραιότερες. Δυστυχώς όμως παρακαμάζουν και αυτοί, πεθαίνουν, ακολουθώντας την πορεία των πόλεών τους, γίνονται ανίκανοι να αντιδράσουν για να τις σώσουν και να σώσουν και τους εαυτούς τους. Το δομημένο περιβάλλον είναι το αποτέλεσμα ενός εξουσιαστικού συστήματος που υπερ-εκμεταλεύτηκε τον χώρο, που έδωσε πα-

1. “Οι αόρατες πόλεις”

ράλογη αξία στη γη, που ενσωμάτωσε τελικά την εκμεταλεωτική του εικόνα στα κτίρια, στους δρόμους, στις πλατείες

Αυτό το σύστημα κατασκεύασε έτσι κακόμορφες άψυχες μορφές, που ανάμεσά τους δεν συναντάς τις μαγικές στοές του Ντε Κίρικο, ή το φανταστικό να κάνει την εμφάνισή του μέσα από κάποια μυστικά περάσματα. Δεν παρουσιάζονται ξαφνικά πλατείες που μέσα τους να αισθάνεσαι το παρελθόν να σε περιτριγυρίζει σαν να είναι το παρόν.

Οι πόλεις του παρόντος δώσαν μορφή στην κυριαρχία, στη βία. Οι συναθροίσεις ανθρώπων με τον έναν πάνω στον άλλον, με φόρμες κτισμάτων εσωτερικές και εξωτερικές πανομοιότυπες, με δρόμους που να εξυπηρετούν τα μέσα του βιομηχανικού πολιτισμού και όχι τους ανθρώπους, είναι η εφιαλτική μελλοντική πόλη με τα ανθρωπο-ρομπότ μεταφερμένη στο σήμερα. Τα αστικά κέντρα εκφράζουν τον άνθρωπο που εξουσιάζεται. Έναν άνθρωπο φοβισμένο, απομονωμένο. Έναν μοναχικό μαζί με την οικογένειά του περιτριγυρισμένο από την τεχνολογία της μαζικής επικοινωνίας, τοξικομανή του θεάματος που του προσφέρεται, αποκλεισμένο από τους άλλους, φυλακισμένο μέσα σε ένα περιβάλλον που εκφράζει με την ποιότητά του την κοινοτυπία της ζωής του.

Η ανθρώπινη φυσιογνωμία της πόλης χάθηκε, χάθηκαν οι γειτονιές, τα φυσικά ξέφωτα, τα πολύπλοκα και αντιφατικά σχήματα. Και αυτό γιατί χάθηκαν οι αναλογίες στα συναισθήματα, στις σχέσεις των ανθρώπων. Μεταφέρθηκαν ψηλά, αποκόπηκαν από την επαφή τους με τη γη, με τη ζωή του φυσικού. Τοποθετήθηκαν ο ένας δίπλα στον άλλον, χωρίς αξίες πια και ουσιώδη ενδιαφέροντα.

Μια πόλη όμως έχει ζωή μέσα της, όταν δημιουργεί στους ανθρώπους ευχαρίστηση, μυστήριο, συναισθήματα αλληλεγγύης. Έχει ζωή όταν τους βοηθά, τους προστατεύει, τους διασκεδάσει. Όταν τους κάνει να δημιουργούν εκτινάζοντάς τους στην Βαγδάτη των χιλίων και μιας νύκτας. Και πρέπει να έχει ενέργεια, να ανοίγει πύλες φαντασίας και οραμάτων, να προτρέπει για άλματα στους χωρόχρονους της επιθυμίας και του πάθους, να περικλείει και την πόλη της ουτοπίας και την πόλη της πραγματικότητας, συνυπάρχοντας με τη φύση, με την ιστορία, με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον του ανθρώπου τελικά.

“Η μητρόπολις” του Φριτς Λανγκ μας έδειξε την μελλοντική πολή όπου η κοινωνική κυριαρχία διαμόρφωσε και την δομημένη μορφή της. Οι εξουσιαζόμενοι ζούσαν κάτω από τη γη, οι εξουσιαστές από πάνω. Η σημερινή πόλη έχει την ίδια μορφή, μόνο που τώρα οι δούλοι βρίσκονται κυριολεκτικά πάνω από το έδαφος, στηριγμένοι σε κολώνες και δοκάρια, τοποθετημένοι γεωμετρικά σε ίσους χωρικούς όγκους, με τα ίδια ανοίγματα, την ίδια επίπλωση, όλα τα ίδια... Και οι άρχοντες απλώς εγκατέλειψαν αυτή την πόλη.

Οι σημερινές πόλεις δεν έχουν ζωή, κινούνται, φαίνεται πως ζουν αλλά

δεν έχουν μέλλον. Τα παλιά περάσματα, οι διαδρομές που τις διέσχιζαν κάποτε παντού, διαδρομές όπου έζησε το παρελθόν, δεν υπάρχουν πια. Αφησαν το παρελθόν που τις έδινε μαγικές ανταύγειες, που συναισθηματοποιούσε τα σχήματά τους, που δημιουργούσε μύθους, θρύλους και ξωτικά, γιατί δεν μπορούσαν διαφορετικά να λειτουργήσουν με τον τρόπο που ήθελε η σύγχρονη εξουσία: πόλεις που να δίνουν εντολές, να φοβίζουν, να κατευθύνουν, να επιβάλλουν, να καθορίζουν την αισθητική, την λειτουργικότητα, την ποιότητα των χώρων τους ανάλογα ανάλογα με τις επιθυμίες του συστήματος και τους ειδικούς του και όχι αυτών των ιδιών των ανθρώπων.

Η αρχιτεκτονική έγινε η τεχνική της μεγαλύτερης αξιοποίησης του διαθέσιμου οικοπέδου, έγινε η κρατική αρχιτεκτονική με τους οικοδομικούς κανονισμούς και τις κατά παραγγελία όψεις που υλοποίησαν την αισθητική θαναυσότητα που διέπει την εξουσία.

Η πολεοδομία έγινε η τεχνική της δικαιολόγησης της χωροταξικής ρύπανσης με την υπερσυγκέντρωση αντι-αισθητικών και αντι-λειτουργικών κατασκευών. Με αυτήν η μορφή έγινε άμορφη, η αισθητική τέλος ανύπαρκτη.

Αυτές είναι τελικά οι πόλεις που ζούμε. Σύγχρονα κρεματόρια του πραγματικού και του φανταστικού. Τι μπορούμε να κάνουμε γι'αυτές εμείς οι κάτοικοί τους; Δύσκολη η ερώτηση. Δεν είμαστε πια ταξιδιώτες, περιηγητές του κόσμου, δεν υπάρχουν αναξερευνήτοι χώροι, στέρεψε εξάλλου η επιθυμία για εξερευνήσεις. Η αισθητική έγινε μίζερη, η ποιότητα έμπορευμα, ο ελεύθερος χώρος αποκτιέται μόνο με χρήμα, τα ευρύχωρα και επιθυμητά σπίτια μόνο αν είσαι εύπορος εξουσιαστής. Τι μας μένει τελικά; Να τις καταστρέψουμε; Η να προσπαθήσουμε να τις σώσουμε; Να τις εγκαταλείψουμε ή να αφεθούμε να μας παρασύρουν στα θάνατό τους;

Δύσκολη η απάντηση γι'αυτές, εύκολη όμως για μας, εάν και μόνο αποφασίσουμε να αλλάξουμε έμπρακτα την μίζερη ζωή μας.

Α. Μηλιωρίδης.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Εαν θέλουμε να συζητήσουμε για το περιβάλλον και την κατάσταση στην οποία το έχει φέρει ο σύγχρονος βιομηχανικός πολιτισμός, δεν μπορούμε παρά να αρχίσουμε και να τελιώσουμε κάνοντας κριτική στην κοινωνία που τον δημιούργησε. Κάθε άλλη οπτική που δεν θα λάμβανε υπ' όψη της το δεδομένο αυτό, απλά θα έπαιρνε τη θέση της δίπλα στις πολλές δυστυχώς αφελείς απόψεις και πρακτικές που θεωρούν είτε πως η οικολογία αρχίζει και τελειώνει σε υγιεινά διαιτολόγια και τρόπους ζωής, είτε πως το σύστημα μέσα από τις πιέσεις των μελών του αλλά και μπροστά στον ορατό πλέον κίνδυνο της ολικής πλανητικής καταστροφής θα αναγκαστεί να πάρει συγκεκριμένες αποφάσεις και μέτρα.

Περιορίζοντας την οικολογία μέσα σε τέτοια ασθενή πλαίσια είναι σίγουρο πως θα χάσουμε την μεγάλη δυναμική που κρύβει μέσα της, θα την απογυμνώσουμε από τα στοιχεία εκείνα που την κάνουν να είναι ένας ΛΟΓΟΣ συνολικής κριτικής και αμφισβήτησης του υπάρχοντος εξουσιαστικού συστήματος.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα την έννοιά της πρέπει να πούμε πολύ απλά πως ο κόσμος, το φυσικό περιβάλλον, είναι ένα σύστημα όπου όλα αυτά που υπάρχουν μέσα σ' αυτό, ζώντα όντα και μη, συνυπάρχουν αλληλοεξαρτώμενα, αποτελώντας ένα πολύπλοκο οργανικό σύστημα ζωής για όλους. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτού του συστήματος είναι ότι η ύπαρξή του οφείλεται στην "διάθεση" όλων των μερών του να συζήσουν με αλληλοσεβασμό και αλληλο-αναγνώριση, κατανοώντας έστω και ενστικτωδώς πως η δικιά τους ύπαρξη είναι το αποτέλεσμα της ύπαρξης των άλλων.

Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι από το φυσικό περιβάλλον απουσιάζει η κυριαρχία και η επιβολή. Το κάθε πλάσμα, το κάθε φυσικό φαινόμενο, ακόμη και η ανόργανος ύλη, τα πάντα εξαρτώνται μεταξύ τους, το ένα είναι το αποτέλεσμα του άλλου, το άλλο η αιτία του άλλου πιο πέρα. Όλα τους είναι συνδεδεμένα με δεσμούς άρρηκτους και συμβιωτικούς, που οι αρχές της δημιουργίας των μας οδηγούν στις πρώτες στιγμές του κόσμου και της ζωής.

Και η οικολογία είναι ακριβώς αυτές οι σχέσεις και οι συμπεριφορές που διέπουν τη φύση, είναι αυτοί οι σύνδεσμοι αλληλοσεβασμού που υπάρχουν σε κάθε μώριό της, οργανικό και ανόργανο.

Μέσα λοιπόν στο αρμονικό ισορροπιστικό περιβάλλον αυτού του φυσικού κόσμου ο άνθρωπος αντέταξε το δικό του περιβάλλον με τον πολιτισμό του. Ένα περιβάλλον με μια φυσιογνωμία επιθετική, κυρίαρχη, καταστροφική, συνάμα δε αλαζονική και εκδικητική. Η βιομηχανική κοινωνία για να μιλήσουμε με πρόσφατους όρους, με την μόλυνση που επέφερε στα πάντα, στη γη, στο νερό, στον αέρα, με την εγκληματική σπατάλη των φυσικών πόρων, με την καταστροφή κυρίαρχων περιβαλλοντολογικών ισορροπιών, επιτέθηκε με επικυρίαρχο τρόπο στη φύση. Συγχρόνως δημιούργησε ανθρώπους καταναλωτές με επιθυμίες και ανάγκες μιας χρήσης, τους συσώρευσε σε πόλεις, τους στέρησε από τη βίωση της πραγματικής ζωής, προσφέροντάς τους την βίωση της ζωής μέσα από την ηδονή της κτήσης ψευτο- αντικειμένων που παρήγαγε η ανάγκη της για καπιταλιστικό κέρδος. Τους κατασκεύασε δηλ. ένα τεχνικό αντι-οικολογικό περιβάλλον, αφού μέσα σ' αυτό κάθε άλλο παρά σχέσεις αλληλεγγύης, συνύπαρξης και αλληλοβοήθειας συναντιούνται.

Ετσι η κοινωνία του κέρδους επιτέθηκε στη φύση αλλά και στους ανθρώπους από πολλές πλευρές: κυριάρχησε το περιβάλλον για να κυριαρχήσει στους ανθρώπους. Κυριάρχησε τους ανθρώπους κατασκευάζοντάς τους ενα απάνθρωπο περιβάλλον, τεχνικό και φυσικό. Εστρεψε το τεχνικό εναντίον του φυσικού κάνοντας την ζωή ακόμη πιο οδυνηρή και ανυπόφορη.

Προήγαγε την ασέβεια για τη φύση και τις υπάρξεις της μέσα στις οποίες βέβαια βρίσκεται και ο άνθρωπος. Και εδώ συναντάται το πλέον σημαντικό σημείο της οικολογίας: Ο άνθρωπος είναι μέρος του κόσμου κατά συνέπεια παρά το ποιοτικό εξελικτικό άλμα που έκανε με την ευφυΐα του, παρέμεινε μέρος του οικοσυνόλου της γήινης σφαίρας. Που σημαίνει αυτό πως για να επιβιώσει σε ένα τέτοιο κλειστό σύστημα θα πρέπει να συνυπάρξει με τα άλλα είδη προστατεύοντας τον φυσικό χώρο μέσα στον οποίο ζει... Και από αυτό το σημείο η οικολογία διευρύνεται και γίνεται κοινωνική οικολογία, η οικολογία δηλ. της κοινωνικής ελευθερίας του ανθρώπου.

Ο άνθρωπος για να σεβαστεί τον κόσμο, για να συνυπάρξει με τα υπόλοιπα μέρη του, πρέπει πρώτα να σεβαστεί τους άλλους ανθρώπους, πρέπει η κοινωνία του να αποκτήσει αρμονικό χαρακτήρα, να προχωρήσει σε αντι εξουσιαστικούς και αντιπεραρχικούς δρόμους.

Η οικονομία όσο θα είναι καπιταλιστική δηλ. επιθετική και εκμεταλευτική, τόσο θα είναι εναντίον της φύσης και των ανθρώπων, μολύνοντας αμφοτέρους. Τόσο θα καταστρέφει την ψυχική δομή του καθημερινού ανθρώπου, τα φυσικά και ενσπικτώδη δηλ. συμβιωτικά χαρακτηριστικά του, κάνοντάς τον συνένοχο των εγκλημάτων της. Τόσο θα καταστρέφει την φυσική δομή της ισορροπίας και της ανεκτικότητας της φύσης κάνοντάς την εκδικητική και καταστροφική για τον άνθρωπο.

Η κυρίαρχη ιδεολογία του εξουσιασμού όσο θα βρίσκεται προφυλαγμένη ανάμεσα στους εξουσιαστές και τους εξουσιαζόμενους, τόσο δεν θα επιτρέπει στους ανθρώπους να αισθανθούν την ανατριχίλα ενός κόσμου που πάει να χάθει, τόσο δεν θα τους επιτρέψει να διαισθανθούν την ηδονή της οικολογικής ελευθερίας.

Η πολιτική της σύγχρονης κυβερνητικής και η κυβερνητική της σύγχρονης πολιτικής: τα κόμματα και οι κυβερνήσεις, οι πολιτικοί και οι στρατοί, η τεχνολογία και οι τεχνοκράτες, οι διευθυντές και τα αφεντικά, όσο θα υπάρχουν για να αποπλανούν τους ανθρώπους, δικαιολογώντας τον εξουσιασμό τους και τον εξουσιασμό των άλλων, τόσο η μόλυνση θα εισχωρεί όλο και πιο βαθιά μέχρι τα γενετικά μόρια του ανθρώπινου είδους.

Το περιβάλλον είναι το φυσικό και το ανθρώπινο, μαζί και τα δυο συμβιώνουν, είναι αλληλένδετα και για τον άνθρωπο και για τη φύση. Για τον πρώτο είναι αναγκαία η προϋπόθεση αυτή για την επιβίωση του, αλλά και για την δεύτερη επίσης.

Ομως είναι δυνατόν να μπορέσει μια κοινωνία εκμετάλευσης να μην εκμεταλεύεται, να μην καταστρέφει τον κόσμο; Λίγο αδύνατο. Η κυριαρχία της φύσης είναι μια από τις προϋποθέσεις για την κυριαρχία του ανθρώπου, η κυριαρχία του ανθρώπου μια από τις προϋποθέσεις για την κυριαρχία της φύσης.

Το τρομερό γεγονός είναι πως κατανοούμε την θέση μας από τη μια πλευρά αλλά από την άλλη δεν κάνουμε σχεδόν τίποτα το ουσιαστικό για να την αλλάξουμε. Και η συμπεριφορά μας αυτή είναι δυστυχώς μια από τις όψεις της εξουσίας, η πλέον ίσως φρικιαστική: Η αδιαφορία μας μπροστά στο πλησίασμα του θανάτου που έχει πάρει την μορφή του οικολογικού ολοκαυτώματος.

Ίσως κάποια κινήματα ανατρέψουν αυτήν την κατάσταση, ίσως είναι νωρίς ακόμη για να ελπίζουμε, ίσως είναι πλέον αργά. Πάντως όσο περνάει ο καιρός όλο και πιο πολύ θα πιστεύουμε πως η κοινωνία αυτή δύσκολα καθαρίζεται, πιο εύκολα ίσως μπορεί να ανατρέπεται.

- Βία και καθημερινή ζωή
- Σχέσεις εξουσίας
- Ένα ανοικτό μέλλον
- Προλεγόμενα διακοσίων ετών
- Οι κόσμοι της αφθονίας και της σπάνης
- Για μια αντι-ιεραρχική ισορροπία

- Άμεση Δημοκρατία - Ατομα και ομάδες - Ομοσπονδοποίηση
- Χθες υμνητές σήμερα υποκριτές
- Προβλέψεις μιας καταστροφής
- Πόλις
- Κοινωνική οικολογία

